

Hae ille. In quibus verbis duo sunt maxime notanda. Primum est quod ex Hieronymi sententia non solum in Christo, sed etiam in fide Christi, quae opus nostrum simul & Dei donum est, considerare licet. Alterum est quod Hieronymus non dicit totam fiduciam esse in solo Christo aut in fide eius, sed dicit, fidem esse solum principium & originem fiduciae. Si fides esset solum principium & origo fiduciae, convincitur inde aperte aliquid ultra esse praeter fidem in quo fiduciam collocare possimus: quoniam alias non esset principium fiduciae, sed tota fiducia. Postremo haec haereticorum sententia damnata est in Concilio Tridentino sub Paulo tertio celebrato, in cuius sessione 6. cap. 16. haec proponitur doctrina. Haec igitur ratio, inquit Concilium, iustificatio hominibus, siue acceptam gratiam perpetuo conservaverint, siue amissam recuperaverint, proponenda sunt Apostoli verba (1. Corinth. 13.) Abundare in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in Domino, non enim injustus est Deus, ut obviscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius. Et nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem. (Heb. 10.) Atque ideo bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita aeterna, & tamquam gratia filius Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, & tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Post datam hanc doctrinam, ne quis illi temere contradicere audeat, duos late sententiae canones contra eos qui huic doctrinae repugnarent, statuit, videlicet 26. & 32. quorum verba sunt haec: Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare & sperare aeternam retributionem a Deo, per eius misericordiam, & Jesu Christi meritum, si bene agendo & divina mandata custodiendo, usque in finem perseveraverint, anathema sit. Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, ut ipsum iustificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam & Jesu Christi meritum, cuius vivum membrorum est, sunt, non bene mereri augmentum gratiae, vitam aeternam & ipsius aeternae vitae (si tamen in gratia decesserit) consequendum, atque etiam gloriae augmentum, anathema sit. Haec tamen Concilium Tridentinum. Sed opus est ut Lutheranorum objectionibus respondeamus. Obijciunt nobis Prophetam regium reprehendentem illos qui in suis operibus confidunt: Qui confidunt, inquit ille (Psal. 48.) in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Et Salomon in Proverbiis ait: (Prov. 17.) Qui confidit in cogitationibus suis, impius agit. Sed his omnibus, & si quae sunt alia similia testimonia, facile responderi potest, per id quod inter arguendum diximus, eam videlicet fiduciam in illis omnibus locis reprehendi, quae in solis nostris operibus collocatur, non autem illam, quae primo & principaliter in Christo, & deinde secundario & minus principaliter in nostris operibus collocatur. Obijciunt etiam nobis Pharisaicum illum in templo orantem, quem ob hoc a Deo reprehentum esse dicunt, quod sua opera bona commemorabat, & in illis confidebat: (Luc. 18.) Sed falluntur, quia non propter hoc reprehensus est, sed propter superbia & contemptum Publicani. Nam Salvator postquam dixerat Publicanum descensisse a templo iustiore Phariseo, causam expressit dicens: Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Et certe si bene advertantur verba quae in illo loco Lucas refert, ex illis aperte convincitur, error Lutheri: tantum abiit, ut ex illo loco favorem sua

doctrinae sumere possit. Dixit autem & ad quosdam, inquit Lucas, qui in se confidebant tamquam iusti, & aspuebant ceteros. Illos ergo reprehendit, qui cum non sint iusti, in se confidunt tamquam si essent iusti. Quibus verbis aperte declaravit, eos qui sunt iusti posse quodammodo in se confidere. Contra hanc haerese[m] neminem vidi qui scripserit, nisi unum: solum Iohannem Clithoraeum, qui in suo antitluchero, libro 3. capite 13. Paucula quaedam per occasionem scripsit. **FORNICATIO.** Inter alios Graecorum errores, quos Guido recenset, unus est ad hanc rem pertinens. Dicunt enim (ut ille ait) fornicationem simplicem, hoc est, coitum soluti cum soluta, non esse peccatum mortale. Sed advertat huic errorem jam supra disputavimus in titulo de coitu, haerese[m] 1. ad illam ergo locum mittimus lectorem.

FUTURUM CONTINGENS.

De hac re est unus error, quo docetur nihil contingens in rebus evenire, sed omnia quae sunt necessitate absoluta fieri. Hujus haerese[m] auctor fuit Petrus Abailardus: eum postea secutus est Joannes Vvicleph, dicens, potentiam Dei & actualem creationem ejusdem esse mensuram, ita ut non possit plures res creare quam creat, & aliter res facere quam fecit. Bunde[m] errorem tutatur nunc Lutherus, dicens omnia quae sunt, tam absoluta necessitate fieri, ut impossibile sit, aliter fieri, quam sunt. Hinc aperte convincimus verum esse, quod alius diximus, causam videlicet haerese[m] potissimum esse, quod fidem metiuntur juxta nostri intellectus potentiam, ita ut illa sola credenda putent, quae eorum intellectus comprehendere possit. Quia enim humillimus intellectus, vel ut melius dicam, excæcatus Petri Abailardi & Joannis Vviclephi non potest cognoscere alia, quam ea quae facta sunt: inde concludunt, Deum non posse facere, nisi quae facta sunt. Itaque divinam omnipotentiam concludere volunt & circumscriptis limitibus (sui intellectus), quod maxima est gloriae augmentum, anathema sit. Haec tamen Concilium Tridentinum.

Obijciunt nobis Prophetam regium reprehendentem illos qui in suis operibus confidunt: Qui confidunt, inquit ille (Psal. 48.) in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Et Salomon in Proverbiis ait: (Prov. 17.) Qui confidit in cogitationibus suis, impius agit. Sed his omnibus, & si quae sunt alia similia testimonia, facile responderi potest, per id quod inter arguendum diximus, eam videlicet fiduciam in illis omnibus locis reprehendi, quae in solis nostris operibus collocatur, non autem illam, quae primo & principaliter in Christo, & deinde secundario & minus principaliter in nostris operibus collocatur. Obijciunt etiam nobis Pharisaicum illum in templo orantem, quem ob hoc a Deo reprehentum esse dicunt, quod sua opera bona commemorabat, & in illis confidebat: (Luc. 18.) Sed falluntur, quia non propter hoc reprehensus est, sed propter superbia & contemptum Publicani. Nam Salvator postquam dixerat Publicanum descensisse a templo iustiore Phariseo, causam expressit dicens: Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Et certe si bene advertantur verba quae in illo loco Lucas refert, ex illis aperte convincitur, error Lutheri: tantum abiit, ut ex illo loco favorem sua

tes sint, & omnium sanctorum virorum sententias posthabitis, de solo suo sensu gloriantur, ideo ex sola sacra scriptura testimonia proferentes, contra illos agamus. Et primo pro nobis testimonium dicit sapiens, qui loquens de via filiorum Israel per desertum, ita ait: (Sapient. 11.) Quod quidam errantes celebrant muros serpentes, & bestias supervacuas, immisisti illis multitudinem motorum animalium in vindictam (ut scirent quia, per quae peccat quis, per haec & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quae creavit orbem terrarum, aut materia invisibile, immittit illis multitudinem urforum, aut audaces leones, aut novi generis ita plenas & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut sumi odorem praesentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quantum non solum laesura poterat illos exterminare, sed & aspectu per timorem occidere. Nam & sine his non spiritu poterat occidi, perfectionem passu ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuae: sed omnia in mensura & numero & pondere disposuisti. Vides quam multa numeraverit Sapiens, quae Deum ait potuisse facere, cum tamen nunquam facta fuerint. Alio ergo potest facere, & aliter facere quam facit. Et post illa verba iterum ait Sapiens: Misereri omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter penitentiam. Eode[m] laudat Dei misericordiam, quam inde convincit, quod cum possit hominem peccantem statim a mundo tollere, vitam illi permittit quae penitere possit, & veniam promereri. Eandem etiam sententiam in eodem libro, altero tamen capite, Sapiens repetit. Nec potest Vvicleph evadere ea parte quae tenet, dicens Deum multa potuisse quae non fecit: potuisset inquam, si voluisset. Sed nos dicemus, quod potuit, cum tamen non voluit: quia si voluisset, fecisset, unde convincitur, ut non voluerit, quod non fecit. Praeterea Christus redemptor noster pridie quam pateretur, & cum proximus esset ut caperetur, Petro, qui gladio amputaverat auriculam servi principis sacerdotum, dixit: (Mat. 26.) An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturae quae sic oportet fieri? Petrus voluit magistrum vi & armis defendere, & impedire si possit, ne caperetur. At ipse magister volens ostendere, esse in manu sua non pati si vellet, dicit se posse rogare patrem suum, ut exhiberet illi duodecim legiones Angelorum, qui facilius hoc exequi possent. Verum licet hoc se posse dixerit, constat tamen illum non sicut poterat fecisse. Et apud Joan. cap. 10. ostendens se sola voluntate mortem passurum, & non necessitate absoluta, ut ajunt haeretici, dicit: Propterea me diligit pater, quia ego pono animam meam, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quibus verbis invidiose manifeste se habere potestatem impediendi virtutem hominum machinantium ad mortem ejus: ideo dicit, nemo tollit eam a me: ac si appetitus Judaeis diceret, Vos stultis sanguinem meum, & mortem meam anxie desideratis: hoc autem scitote, quod me invito & involuntario, nullus vestrum praevaleret. Rursam & Beatus Paulus in ea quae est ad Heb. epist. de Christo loquens, ita dicit: (Heb. 3.) Qui in diebus carnis sua precibus supplicationisque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Quid hoc testimonio aperte desiderari potest? Paulus ait Deum potuisse liberare Christum a morte, hoc est, ne talem pateretur mortem. Hoc tamen cum non fecerit, convincitur, Deum aliud, & aliter posse facere quam

facit. Et in prior[e] epistola ad Corinth. cap. 10. ait: Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Non autem patimur, aut permittimus (nam pati hic ponitur pro eo quod est tollerare, aut permittere) nisi ea, quae cum aliter evenire possint, impedire nonolumus, ne ita eveniant: quae cum non impedimus, sed finimus esse prout sunt, tunc dicitur ea pati, aut tolerare, aut permittit. Nullus enim recte, & ut decet loquens, diceret: Ego non patiar ignem esse frigidum: aut, patiar ignem esse calidum, quoniam nullus nostrum potest facere ut ignis frigeat, aut impedire ne caleat. Quomodo ergo Paulus dicit de Deo, quod non patietur nos tentari supra id quod possumus, signum est quod aliter evenire potest, ut videlicet supra nostram potentiam tentemur. Hoc autem esse contingere possit, quia tamen ne ita eveniant, Deus non permittit, ideo ait Paulus, quod non patietur nos tentari supra id quod possumus. Ex quo loco si recte consideretur, aperte etiam ostenditur, Deum posse facere res aliter quam facit. Deinde mutatio ipsa operationum, quae in creaturis Deo jubente contingit, apertissime ostendit, Deum posse facere res aliter quam facit. Nam saepe contingit, ut res aliter se habeant & aliter operentur, quam a natura illis concessam fuerat: quae mutatio convincit ut cum aliter factum fuerit, non necessitate, sed mera Dei voluntate ita factum esse credamus. Quod enim mulier in juventute sterilis, prout de Sara sacra narrat historia, (Genes. 21.) postea senio concepta, pariat, praeter naturam ordinem eventum. Atina Balaam cum loquitur (Num. 21.) limites suae conditionis excedit. Sol quum motum suum reliquens (Job. 10.) stetit in favorem filiorum Israel, ultra leges naturales hoc habuit. Virga amygdali nomine Aaron constituta (Num. 17.) contra naturalem ordinem sine radice floret, cum esset arida, & fructum emittit. In fornace ardente pueri inclusi non comburantur (Dan. 3.) & ex petra arida, quae nullam humoris virtutem continet, fluunt aquae largissimae, adeo ut pro sexcentis millibus animalium suffecerint. (Num. 20.) Cum haec omnia praeter naturam ordinem eveniant, docemur, ut cum juxta naturam ordinem aliquid sit, credamus tunc etiam Deum aliter facere posse. Accedit ad haec, quod si nihil contingens dicitur evenit, sed omnia necessitate absoluta fiunt, orationes erunt profus inutiliter. Ut quid Deum oramus, si necessario evenit id quod semel decretum est? Frustra enim oramus, si id quod petimus, nobis etiam non petentibus fieri: aut si futurum non erat, impossibile est ut fiat. Frustra ergo oramus? Absit. Nam Dominus nos orare praecipit. (Mat. 6.) Et David rex orans in jejunio & fletu, speravit se posse impetrare a Deo, ne filius suus moreretur, quamvis per Natam prophetam fuerat ei dictum: (2. Reg. 12.) Filius qui natus est tibi, morte morietur. Et cum postea vidit filium mortuum: dicit David servis suis: qui illum reprehenderant propter jejuniu[m] & fletum. Propter infantem, cum adhuc viveret, jejunavi & flevi. Dicebam enim, Quis scit si forte donet eum mihi dominus & vivat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare jejunavi? Ecce David credit Deum potuisse facere de morte filii ejus aliud quam fecit: & Petrus Abailardus hoc non credit. Quapropter videtur mihi velut alter Goliath, qui omnes filios Israel, id est, omnes sacros doctores ad bellum provocat: sed vide eum jam nunc a Davide percussum, & interfectum. Praeterea Christus patrem orans, ait: (Mat. 26.) Pater, si possibile est transfer calicem hunc a me. At Christus, qui futura providebat, sciebat se calicem potaturum: ergo juxta istorum sententiam,

sufficere solum fidem cum nostri arbitrii potestate: & hoc modo interpretatur illud testimonium Pauli quod proxime citavimus: gratia estis salvati per fidem. Sed attendat Pelagius, quod Paulus non ait, nos esse salvatos sola fide, sed gratia, & hoc per fidem. Nam fidem solum aut scientiam non sufficere, idem Paulus testatur, dicens: (1. Cor. 13.) *Si habuerim omnem scientiam, & tantam fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Deinde in epistola ad Philippenses, (Cap. 2.) ait: *Deus est enim qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate.* Si Deus est qui operatur, non ergo scientia sufficit. Cum autem dixit, velle & perficere, docuit ut credamus, gratiam Dei esse necessariam non solum ad bonum aliquod incipiendum, sed etiam ut possimus in bono incepto perseverare. Nam hoc est perficere, quoniam qui cepit edificare, & non potuit consummare, hic non est perfectus vir: sed qui perseveraverit usque in finem, salvus erit. (Matth. 10.) Hæc salus non habetur nisi per gratiam Dei. Paulus namque in epistola ad Titum, (Cap. 3.) ait: *Aparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri Dei, qui non ex operibus iusticia que fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nobis abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut iustificati gratia ipsius, hæreses sinas secundum spem vite æternæ.* Potuissent hic factorem virorum plurima producere testimonia, sed cum C scripturæ sacræ tam aperte pro nobis testentur: superfluum erit hominum testimonia citare. Colligimus ergo cujuslibet boni initium, & ejusdem perseverantiam, a divina gratia pendere, & non ex solo hominis arbitrio. Cujus rei signum est illud, quod Dominus præcipit, dicens: (Deut. 10.) *Offeratis in loco illo quem Dominus elegerit, holocausta, decimas & primitias manuum vestrarum.* Quid sunt primitiæ manuum nostrarum juxta morem intelligentiam, nisi initium nostræ bonæ operationis? Et quid per decimas congruentius intelligi potest quam perseverantiam, & totius boni operis complementum? Toralex decem mandatis continetur, quibus vitam possamus assequi æternam. Primitias ergo, & decimas Domino offerre tenemur, quia boni initium, & illius complementum Domino sunt tribuenda, qui illa in nobis & per nos operatur. Sed opus est ut Pelagianorum objectionibus respondeamus. Primo sic nobis obijciunt: nullus peccat in eo quod vitare non potest. Si ergo non est homini liberum præcepta omnia adimplere, & peccata omnia vitare, cum non vitat, non peccat, quia hoc ipsum vitare non poterat. Cui respondemus, hanc esse nostri arbitrii potestatem, ut Deo monenti consentiat, & Deo cooperanti cooperetur. Deus autem nunquam se ipsum nobis negat, immo semper paratus est, ut nos excitet & adjuvet. Paulus namque ait: (1. Cor. 10.) *Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.* Inde ergo homo culpatur, non quia solus non facit, cum hoc esset illi impossibile, sed quia Deum monentem non audit, ad ejus vocem non excitat, illi vocanti non respondet. Nam de hac re queritur Dominus de peccatoribus, dicens: *Vocavi, & non respondistis: & extendi manum meam, & non fuit qui me aspiceret.* Despexistis omne consilium meum, & incitationes meas neglexistis. Ego quoque in interitum vestro ridebo, & subfannabo, cum vobis id quod timebatis, advenit. Ecce jam vides de qua re Dominus peccatores accusat, quia scilicet vocavit, & noluerunt illi respondere, noluerunt facere juxta ejus consilium,

Nec impotentiam aut infirmitatem propriam causari poterunt, quia ipse extendit manum suam, ut eos adjuvaret, ejus tamen adjutorium neglexerunt. *Extendi* (inquit) *manum meam, & non fuit qui aspiceret.* Si quispiam casu in foveam caderet, ex qua surgere & exire non posset, & illi alter manum præberet, ut illum juvaret, & sic exiret, nonne merito culpandus esset, si adjutorium rejjiciens, in foveam manere vellet? Quod si postea increpetur, quod in fovea manet, & non exierit, poteritne merito excusari, quod exire non potuit? Non certe: quia & si solus non potuisset, potuisset tamen cum adjutorio alterius, quo uti noluit. Sic etiam licet homo se solo non possit omnia Dei præcepta implere, & omnia peccata vitare, potest tamen hæc omnia cum Dei adjutorio facere: quapropter peccator culpatur, quia Deum monentem non audit, & adjuvantem negligit, illius auxilio uti noluit. Secundo sic obijciunt: Si Deus omne bonum quod est in nobis, operatur; nullum ergo erit nostrum meritum, nulla nostra merces. Cui ergo similiter obijciendo respondeo: Si nostrum arbitrium se solo omnia bona operari potest, non est cur de bonis operibus a nobis factis Deo gloriam reddamus, sed nobis ipsis, qui operati sumus illa, gloriam vindicare jure poterimus. Absit tamen ut quisquam hoc apud se cogitet. Divinus namque Psaltes ait: (Psal. 113.) *Non nobis Domine, non nobis, sed nominis tui da gloriam.* Et iterum: (Psal. 5.) *Gloriabitur in te omnes qui diligunt nomen tuum.* Et Paulus: (1. Cor. 7.) *Qui gloriantur (inquit) in Domino gloriantur.* Pelagius ergo qui in se & non in Domino gloriantur, non diligunt nomen Domini, quoniam omnes qui diligunt nomen Domini, in illo gloriantur: illi tribuentes gloriam omnium bonorum suorum, & sibi ipsi imputantes sua opera mala. Quid ergo Pelagii gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Cum non sis tam potens ab bonum quantum ad malum, quæ est hæc tua malitia, ut gloriaris de bono, qui potens es in iniquitate? Vide quid dicat ipsemet Deus: (Ejai. 42.) *Gloriam meam alteri non dabo.* Sed quid dabis nobis Domine? Pacem (inquit) *meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* (Joann. 14.) Nobis pacem, illi gloriam. Hanc rerum distributionem nato Domino Angeli cecinerunt: Gloria (inquit (Luc. 2.) *in excelsis Deo, & in terra pax hominibus.* Deo gloriam, hominibus pacem reddunt Angeli. Dic ergo Pelagii, vis tu gloriam a Deo præteripere, quam illi reddunt omnes Angelorum chori, & quam ipse sibi ipsi servavit? Quod si gloriam Deo cogis reddere, quomodo illi das gloriam, si tu omnia dicis te operari? Sed ne videamur objectionem objectionem eludere, objectioni illius clarius respondeamus, sic Deo gloriam reddentes, ut nostra merita non evacuemus: sic rursum nostrum meritum asserentes, ut gloriæ divinæ nihil detrahamus. Nostrum enim liberum arbitrium (ut supra jam docuimus) citra Dei monitionem, preventionem, & cooperationem, non potest aggredi aliquod opus vere bonum. Cum tamen a Deo monitum & præventum fuerit, potest Deo monenti obedire, Deo operanti cooperari. Ecce duo, Dei videlicet monitionem, & nostram obedientiam: Dei operationem, & nostram cooperationem, que duo Paulus simul innuit, dicens (Rom. 8.) *Spiritus est qui adjuvat infirmitatem nostram.* Et alibi clarius hoc ipsum expressit, dicens: (1. Cor. 3.) *Dei enim coadjutores sumus.* Ex quibus verbis aperte satis colligimus in eodem opere simul & Deum, & nos operari. Et iterum cum multa bona, per ipsummet facta, & se plus omnibus la-

laborasse dixisset, ne forte gloriam bonorum operum sibi ipsi arrogasse quispiam putaret; subiunxit: 1. Cor. 15.) *Non autem ego, sed gratia Dei mecum.* Non dixit, per me: ne forte inde aliquis conjiceret, illum fuisse velut instrumentum in operando: sed dixit, *gratia Dei mecum*, ut per hoc ostenderet se fuisse Dei cooperatorem. Deus ergo prævenit monendo, excitando: nos autem sequimur eum dum illi monenti obedimus per consensum: & cum juxta illius monitionem operamur, ille adjuvat infirmitatem nostram. Quibus duabus rebus respondent duæ aliæ, videlicet gloria & meritum, ita ut Deo reddamus nos gloriam, Deus autem nobis reddat juxta meritum nostrum. Quia enim ille prævenit nos in opere, ad illud nos excitans, & ipso opere adjuvat nos, sine cujus adjutorio nihil agere possemus: ideo debemus illi gloriam tantquam primæ illius operis origini. Ex hoc autem quod nos monitioni illius consentimus, qui tamen consentire poteramus, debetur nobis merces & præmium, & inde meritum nostrum. Debetur inquam, non ex operis natura, quia (ut ait Paulus Rom. 8.) *non sunt condigna passionis hujus sæculi ad futuram gloriam que revelabitur in nobis: sed debetur ex jure promissionis.* Hanc enim legem nos natura docuit, ut quod quisque promissit, debere se credat. Opus ergo quod meritum dici potest, sine duobus effici nequit, sine Dei videlicet preventionem & assensum, & sine nostro consensu & cooperatione. In primo est Dei gloria, in secundo est meritum nostrum. Quæ omnia uno verbo Prophetæ nos docuit, dicens: (Psal. 15.) *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Cum enim dixit, Opera nostra, aperuit nostram circa illa operationem: quoniam si circa illa nihil operaremur, non dicerentur opera nostra. Cum autem dixit Deo, operatus es, ostendit idem opus nostrum, esse opus Dei, quia in illo eodem opere Deus adjuvat infirmitatem nostram, operans nobiscum. Dicens autem, nobis, innuit meritum nostrum: quia licet ille nobiscum operetur, ad nostrum tamen commodum est illius cooperatio, non ad suum, quia bonorum nostrorum ille non indiget. Tertio nobis obijciunt, dicens: Si potest liberum nostrum arbitrium de bono in malum convertere, quare non etiam poterit de malo ad bonum referre? Quibus nos respondemus, quod non tam facile quis potest exire de fovea, quam facile in eam potest labi. Ita etiam quamvis sola voluntate in foveam peccati quis cadat, non tamen inde sola voluntate, sine Dei gratia eum adjuvante exire potest. Sed dices: Quid ergo? Numquid per peccatum perdimus liberum arbitrium? Absit. Verum perdimus per peccatum gratiam divinam, cuius auxilio liberum nostrum arbitrium bonum poterat operari, quæ jam sublata, amplius non potest bonum operari, quod ad vitam perducat æternam. Sed jam opus est ut Ecclesiæ definitionem producamus. Concilium Milevitanum, cap. 4. suorum decretorum de hac re per hæc verba definit. Quisquis dixerit eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsum nobis revelatur & aperitur intelligentiam mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illum nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Et capite quinto rursum ait: Item placuit, ut quicumque dixerit, ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possimus implere per gratiam, tamquam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen pos-

simus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: Sine me difficilius potestis facere: sed ait: *Sine me nihil potestis facere.* Hæc Concilium Milevitanum. Idem docet Concilium Tridentinum sub Paululo tercio celebratum, quod sessione sexta pro hac re addidit Canones, videlicet primum & secundum & tertium, quorum verba sunt quæ sequuntur: Si quis dixerit, hominem in suis operibus quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiunt, absque divina per Jesum Christum gratia, posse justificari coram Deo, anathema sit. Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Jesum Christum dari, ut facilius homo iuste vivere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utramque, sed ægre tamen & disiculter possit, anathema sit. Si quis dixerit, sine præventione Spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut penitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit. Hæc Concilium Tridentinum. Adversus Pelagianos scripsit beatus Hieronymus tres dialogorum libros. Beatus Augustinus plures contra eisdem ædificat tractatus, videlicet: De peccatorum meritis & remissione ad Marcellinum libros tres. De natura & gratia contra Pelagianos librum unum. De gratia Christi contra Pelagium & Cælestinum libros duos. Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium quatuor. Contra Julianum Pelagianum libros sex. De gratia & libero arbitrio ad Valentinum librum unum. Contra Pelagianos hyposticon libros sex, in quorum tertio de hac re differit, quamquam hoc opus non esse Augustini Erasmus opinatur. Extat etiam Prosperus Aquitanicus elegans opusculum de libero arbitrio adversus collectorum, in quo de hac re disputat. Beatus Bernardus scripsit aliud opusculum de gratia & libero arbitrio. Joannes Trithemius in suo catalogo Ecclesiasticorum scriptorum refert Gennadium scripsisse etiam adversus Pelagium, sed hoc opus, fateor, non vidisse.

Secunda hæresis docet gratiam in baptismo semel receptam, postmodum amitti non posse. Hujus hæresis auctor fuit Jovinianus quidam Monachus Romanus, qui Monachatu rejecto, velut canis ad vomitum reversus est. Hic inter alios errores hunc etiam docuit, dicens eos qui plena fide post baptismum renati sunt, non posse postea peccare. Hunc errorem (ut B. Augustinus lib. de hæresibus cap. 88. refert) docuit etiam Pelagius, dicens vitam justorum in hoc sæculo nullum habere peccatum, tamquam si is qui semel iustus est, jam amplius peccare non possit. Hunc errorem jam diu sepultum post mille annos, & eo amplius, suscitavit Lutherus: cujus verba, ut Ezechius ea citat in catalogo errorum illius, sunt hæc: Prorsus non dubitemus, nos esse salvos, postquam baptizati sumus, quia promissio ibi facta, non est mutabilis ullis peccatis: unde baptizatus etiam volens non potest perdere salutem, quia nulla peccata possunt eum damnare nisi incredulitas; cætera omnia per fidem absorbentur in momento. Hæc Lutherus. Hanc tamen erroneam doctrinam cælestia simul & terrena expugnant. Nam demones in gratia fuisse a Deo creatos jam superius in titulo de diabolo ostendimus. Hi autem non fuerunt stabiles in gratia, neque in veritate, immo in illis inventa est iniquitas. *Videbant* (inquit Luc. 10.) *Satanam sicut fulgur de celo cadentem.* Quid ergo nobis futurum putas? *Et in Angelis suis Deus reperit pravitatem, quanto magis*

impossibile erat ut uno biberet. Frustra ergo orat? Absit ut in tantam blasphemiam prorumpamus, ut dicamus Christum petisse patrem id, quod impossibile erat sibi donari. Quod autem dixit: Si possibile est, non dicit quasi dubitans de potentia, sed velut sciens divinam voluntatem, cui reluctari nolebat. Ideoque quod hic dixit: Pater, si possibile est: alius Evangelista eandem orationem enarrans, dixit: (Luc. 12.) Pater, si vis. Ex quorum duorum locorum collatione ostenditur, Christi verba sic esse intelligenda: Pater si possibile est, hoc est, si potest fieri sine cessatione tuæ voluntatis. Nam huic contradicere Christum nolebat, sed volebat eam impleri, ideo subdit: Verumamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Hieronymus autem & Christianus Druithmarus, qui B illum imitatur, aliter exponunt: quamvis eorum expositio nostro primo proposito non contradicat. Cæterum, quod illa non fuerint verba de Dei potentia dubitantis, verba Marci (Cap. 14.) convincunt. Nam post illam orationem, Marcus refert Christum sic dixisse: Abba pater, omnia tibi possibilia sunt: quibus verbis apertissime innuit, Deum posse transferre calicem ab illo, ne videlicet illum biberet. Cum autem non sic factum fuerit, convincimus Deum posse facere res, aliter quam facit. Adversus hunc errorem militant ea, quæ inferius pro assertionem liberi arbitrii dicemus. Lector ergo ex illo loco petat plura, si illa desiderat: quoniam ostensa arbitrii libertate, convincitur non omnia necessario evenire. Postremo ex quadragintaquinque articulis; Joannis Vilelephi in Concilio Constantiensi, sessione octava damnatis, is unus 27. loco statuitur, quo dicit: Omnia de necessitate absoluta eveniunt. Qui simul cum aliis una super omnes lata sententia damnatus est. Adversus hunc errorem scripsit Thomas Vvaldensis, in suo 1. tom. doctrinalis fidei antiquæ, lib. 1. artic. 1. à cap. 10. usque ad caput. 14. Sed in illo loco aliquantulum tepuit, quoniam rarissimus fuit in citandis testimoniis sacre scripturæ, denfior autem in citandis testimoniis aliorum sacrorum Doctorum: quod faciendum non erat, præsertim quia expressa sunt scripturæ sacre testimonia, & quia contra homines agebat, quos contra testimonia hominum non recipere.

GRATIA.

Pelagii error novissimus est, qui tantum tribuit libero arbitrio, ut diceret absque gratia Christi hominem posse omnia præcepta Dei implere, & suis meritis vitam æternam consequi. Et cum super hæc re ab aliis increparetur, eatenus cessit admonitioni, ut diceret, gratiam non esse abiciendam velut proflus inutilem, sed esse amplectendam, quia illa accedente, facilius posset haberi gloria æterna, quibus verbis innuebat sine gratia beatitudinem posse acquiri, licet difficilium quam cum gratia. Hunc errorem post Pelagium docuit Cælestinus quidam (ut opinor) monachus, cujus autem gentis fuerit, mihi non est notum, quoniam Gennadius in catalogo illustrium virorum de illo differens, patriam subtrahit. Ex illius autem descriptione constat, fuisse Pelagium cœvum, sub Innocentio Papa, hujus nominis primo. Augustinus tamen in libro de hæresibus, cap. 88. dicit hujus erroris fautores fuisse postea etiam appellatos Cælestinianos ab hoc Cælestino. Eundem tunc est errorem Julianus Episcopus Capuanus, vir (ut ait Gennadius) acer ingenio, in divinis scripturis doctus, & qui adversus beatum Augustinum impugnatores illius scripsit li-

quos aliquor. Adversus hunc errorem tali temperamento oportet aggredi, ut sic gratiæ necessitatem defendamus, quod non derogemus libero arbitrio: sic rursus libertatem voluntatis asseramus, ut eam agere gratiam convinamus. Ut autem hoc melius faciamus, admonere prius oportet, triplicem esse libertatem. Quædam est libertas à culpa, de qua Apostolus ait: (Rom. 6.) Numquid glorietur securis contra eum qui fecit in ea? aut exaltabitur ferra contra eum à quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltatur baculus, qui utique lignum est. Ecce vides qualiter Deus seipsum comparat artifici, nos autem securi, aut ferræ, aut alii instrumenti, quo mediante, artifex operatur. At securis, aut ferra numquam lignum scindet nisi ab alio ad hoc moveatur: sic etiam nostrum liberum arbitrium, numquam bonum aliquid operari poterit, nisi à Deo moveatur ad aliud agendum. Quomodo ergo, si exalteretur ferra contra eum qui fecit in ea, sic omnis qui de bono opere gloriatur, & non in Domino gloriatur. Simillimum est huic quod divinus Psalter ait: (Psalm. 44.) Lingua ejus à Deo moveatur. Non enim (inquit discipulis suis Christus (Math. 10.)) vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hæc Paulus ait: (1. Cor. 12.) Nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in spiritu Sancto. Præterea Hieremias Propheta, (Cap. 10.) dicit: Scio Dominum quia non est hominis via ejus, nec viri est, ut ambulet & dirigat gressus suos. Vide quid dicat. Non negat esse in hominis potestate ambulare, nam hoc potest homo cum sola Dei generali concausatione: sed negat esse in hominis potestate recte ambulare, ut videlicet dirigat gressus suos ad finem quem omnes quaerimus, scilicet gloriam æternam. Hoc autem David expressius docet: A Domino (inquit (Psalm. 36.) gressus hominis diriguntur. Ideo suam agnoscent infirmitatem, adjutorio petit à Domino, dicens: (Psalm. 16.) Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea. Et iterum: (Psalm. 118.) Gressus meos dirige secundam eloquium tuum, & non dominatur mei omnis iniustitia. Erubescat ergo Pelagius, dicens unumquemque solo arbitrio regi. Et idem Hieremias Dominum orat (Cap. 17.) dicens: Sana me Domine, & sanabor. Salvum me fac, & salvus ero, quoniam laus mea es tu. Si Hieremias poterat seipsum sanare, ut quid à Deo illud petit? Rursum, per Prophetam (Cap. 13.) Oream iterum Deus eandem sententiam docet, dicens: Perditio tua est ex Israel, tantummodo ex me adjutorium tuum. Hæc ex veteri testamento testimonia sufficient. Nunc jam ad novum, in quo veritas clarius lucet, accedamus. Sine me (inquit Christus (Joan. 15.)) nihil potestis facere. Si nihil possumus, quomodo poterimus sine illo vitam æternam consequi? Et iterum eadem veritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Præterea in illa oratione, quam verus magister nos docuit, dicitur: (Joan. 6.) Advēnit regnum tuum. Quibus verbis petimus à Deo gloriam celestem, quæ est regnum Dei æternum. Et iterum in alia petitione habetur: Et ne nos in ducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hæc omnia unus & verus magister nos docuit petere à patre suo. At si hæc omnia nos possemus consequi per solam nostri arbitrii potestatem, non esset opus nos ea petere à Deo.

Et quo facile convincat neminem posse vitam æternam consequi, aut omnia peccata evitare sine Dei speciali auxilio. Verum hic dicit Pelagius tales petitiones non esse inanes, quia etiam nostrum liberum arbitrium omnia illa possit, difficultate tamen sunt illi. Ad hoc ergo dicit, petimus, ut eo adjuvante facilius assequamur, quæ sine illius adjutorio difficile assequi possemus. Sed hoc Pauli testimonio rejicitur, qui in epistola ad Romanos, (Cap. 8.) ait: Quos iustificavit, hos & magnificavit. Non dicit, quos iustos invenit: sed dicit, quos iustificavit: ut his verbis doceret nos, quod omnis nostra iustificatio ab ipso Deo est, & non à nobis. Ideo iterum ait: (Rom. 10.) Neque volentis, neque currentis, sed Dei est misericordia. Quibus verbis apertissime docet nihil nos posse sine Dei speciali auxilio. Nam quid, quæro, est illud quod ait, neque volentis? Per illa namque verba docet, quod non solum remissa voluntas & tepida, sed etiam quæ nimio ardeat desiderio, & quæ quantumlibet vehementem adhibeat conatum, non potest ex se vitam æternam assequi, sed hoc ex sola Dei misericordia pendet. Hoc est enim dicere, neque volentis, neque currentis: quoniam qui currit, magis circa motum conatur, & ejus membra vehementiore impulsu agitantur à corde, quam si leno gradu incedat. Et in alia epistola: (1. Cor. 3.) Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Quid hic respondebit Pelagius? Si non sumus sufficientes cogitare, minus & velle, quoniam quæ non cognoscimus, velle non possumus. Et si velle bonum non possumus, nec operari non valebimus. Nostra (inquit) sufficientia ex Deo est. Et quid Pelagius ait? Nostra (inquit Pelagius) sufficientia ex nobis ipsis est, sed facilius ex Deo. Apertissime ergo Pelagius pugnat cum Pauli doctrina, hoc est cum fide catholica. Et in alia epistola eandem sententiam replicat, dicens: (2. Cor. 9.) Potest est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum. Ecce vides quid nobis conferat gratia, non certe solum facilitatem ad opus bonum, ut Pelagius dicit, sed conferat nobis omnem sufficientiam. Non ergo sumus nos sufficientes sine Dei gratia. Præterea cum idem Paulus rogaret Dominum tertio, ut auferebat ab eo stimulum carnis, responsum est illi à Domino: (2. Cor. 12.) Sufficit tibi gratia mea. Non enim dixit Dominus Paulo: Tu ipse sufficis, sed dixit, sufficit tibi gratia mea. Quod si Paulus hoc quod petebat, potuisset, quamvis difficile præstare, merito respondisset illi Dominus illud quod beata Lucia pro suæ matris salute beatam Agatham deprecanti, eandem Agatham respondisse fertur: ut quid (inquit) à me petis virgo Lucia, quod ipsa poteris matri tuæ præstare continuo? Verum quia Paulus non poterat tam improbe tentationi Satanae etiam cum magna difficultate resistere, ideo Dominus dicit illi: Sufficit tibi gratia mea. Rursum, in epistola ad Ephesios, (Cap. 2.) idem Apostolus ait: Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis. Nisi enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Pelagius, ne in totum videretur tollere auxilium divinum, dicit fidem esse donum Dei, & sine illa nos non posse salvari, atque ideo dicit nos, hoc debere Deo, quod scientiam nobis dedit, qua illum vere cognosceremus, & sciremus ea quæ agenda essent, qua scientia habita, dicit non esse nobis opus ulteriore dono gratiæ, aut charitatis, quoniam nec charitatem vult fieri donum Dei, neque eam dicit esse necessariam, sed

hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tinea? (Job 4.) Si in caelo tinea; quanto magis in terra? Si Lucifer ille qui mane oriebatur, & qui in deliciis paradisi fuisse, & omni lapsi de pretioso ornatus describitur, (Esa. 14.) cecidit; quis de sua constantia praesumat? Numquid fortiores erunt homines quam Angeli? Absit ut hoc aliquis de se praesumat! Sed jam ad homines descendamus. Deus creavit hominem rectum, & tamen postea, contempto Dei praecipit, ut placeret uxori, comedit de fructu ligni vetici, (Genes. 3.) Loth in Sodomam justus invenitur, quapropter cum tota civitas periret incendio, ipse salvatur, & post modicum tempus ebrietatem ex culpa sua patitur, & cum siliabus suis coit. (1. Reg. 16.) David de post fratricidiis eligitur in Regem, & a Samuele ex praeecepto Dei ungitur, postea tamen & adulterium & homicidium committit. (2. Reg. 11.) Salomon hujus filius a Domino prius dilectus, & ab eo sapientia ultra omnes homines est donatus: quis tamen dabitur eum postmodum fuisse mulierosam & idololatram? Plurima possem ex veteri instrumento proferre exempla, sed brevitati consulens omitto. Ad novum accedamus. Prædicat quod Dominus Jesus Christus patreretur, coenante illo cum Apostolis suis, dixit Petro, cum illum lavare vellet: (Joann. 13.) Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet. Vos mundi estis, sed non omnes. His verbis designavit Apostolos esse in gratia. Quod autem ait: Sed non omnes constat fuisse dicuntur propter Judam, qui tunc volebat Christum vendere. At qui mundi erant, postea relicto magistro, omnes fugerunt, & scandalum passi sunt, & Petrus ter magistrum negat. Quid his Jovinianus, quid Pelagius etiam responderere poterunt? Quod si alterum adhuc desideras exemplum, audi. Nicolaus Antiochenus Diaconus ab Apostolis eligitur (Act. 6.) tamquam vir boni testimonii, & plenus Spiritu Sancto, ut cum Stephano & aliis quinque viduis ministraret, male tamen a multis postmodum audit, propter illud quod Dominus in Apocalypsi cap. 2. ait: se odisse facta Nicolaitarum.

Propter hos & alios similes, qui diabolo insitante, & nimium impellente, a culmine virtutum ad maxima vitia corruerunt. Deus ad Job de magna demonis potentia & astutia, sub nomine Behemoth loquens, ait: Sternat sibi aurum quasi lutum. Quæ verba (ut constat) non possunt juxta litteræ superficiem intelligi, sicut neque omnia alia quæ ibi Dominus de illo Behemoth aut Leviathan dixerit: Nam alioqui si juxta litteram intelligi contendas, non magnopere Leviathan potentiam commendaret Deus per hoc, quod sternat sibi aurum quasi lutum, quum quisvis infirmus & debilis homo possit super aurum ac super lutum calcare. Quum igitur mysticus hujus litteræ sensus sit requirendus, audiamus illum a beato Gregorio, qui mirifice (ut solet) litteram interpretatur, sic inquires: Hoc loco autem claritas sanctitatis, tatis accipitur: Lutum vero vel terrenarum rerum, avaritiam, vel pravarum voluntatum doctrinarum, vel sordes carnalium voluptatum nil obstat intelligi. Quia enim multos Leviathan iste, qui intra sanctam Ecclesiam, sicut fulgore justitiæ resplendere videbantur, tunc vel terrenarum rerum concupiscentia, vel errantis doctrinæ, contagio, vel carnalibus sibi voluptatibus subjicit, aurum sibi pro caldubio quasi lutum sternit. Aurum vero quasi lutum sternere, est in quibusdam vitæ munditiam in illicita desideria concutere; ut hi etiam fordibus ejus vestigiis serviant, qui contra illum prius virtutum

splendore rutilabant. Et post pauca, subdit: Toties, igitur nunc aurum sibi quasi lutum subdit, quoties calcatur, titare fidelium per carnis vitia sternit. Toties aurum, quasi lutum calcatur, quoties sensum continentium per innumera desideria dissipatur. Hactenus Gregorius. Præterea in illa oratione quam Dominus nos docuit, (Math. 6.) dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et iterum: Et ne nos inducas in tentationem. Quod si (ut Jovinianus ait) homo qui plena fide baptizatus est, non potest a diabolo subverti, hæc oratio non congruit homini baptizato, atque ideo nec toti Ecclesie. Ecclesia tamen illam quotidie cantat. Rursum, vas illud electionis cattigatur corpus suum, & in servitutem redigit, ne forte aliis predicans, ipse reprobus invenitur: (1. Cor. 9.) Et ad Corinthios scribens ait: Timor vestri serpens decipit. Evam astutia sua, ita corrumpunt sensus vestri a simplicitate quæ est in Christo. (2. Cor. 11.) Quod si tanta est post baptismum securitas, quare Paulus trepidat timore ubi nullus est timor? Quare etiam monet alibi dicens: (1. Cor. 10.) Et qui sibi videtur stare, videatur ne cadat. Et Galatas reprehendit quod a recta via discesserint. Sic enim ait: (Galat. 5.) Currebatis bene, quis vos impediit, veritati non obedire? Demum Dominus in Apocalypsi cap. 2. per Joannem Apostolum angelo Ephesi Ecclesie ait: Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia sustinisti propter nomen meum, & non defecisti: sed habeo adversus te quod charitatem tuam primam reliquisti. Unde ergo tantam securitatem proumittunt Jovinianus & Pelagius his qui semel in baptismo justificati sunt? Videntur ergo mihi isti heretici esse illi de quibus per Hierem. Prophetam cap. 6. Dominus quaeritur, dicens: Curabant contritionem filia populi mei cum ignominia dicentes, Pax, pax: & non erat pax. Sed jam videamus cui fundamentum innituntur: & offendamus tam debile esse, ut uno digito everteretur illud possumus. Adducunt enim pro se illud Joann. in 1. Canonica cap. 3. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Sed hoc statim corrigit, quoniam non ita esse intelligendum, ut illi putant, verba quæ sequuntur aperte convincunt. Nam statim subiungit, causam ejus quod dixerat reddens: Quoniam (inquit) semen ipsius in eo manet. Semen dixit gratiam aut charitatem, per quam filii Dei efficiuntur. Causa ergo quare qui ex Deo natus est, non peccat, est, quia semen Dei, id est gratia, in eo manet. Non est enim possibile ut quis in gratia existat, & peccet. Illam enim duo ad idem tempus referenda sunt, ut simul coherere non possint, videlicet in gratia esse & peccare. Nam si ad diversa tempora referas, ut qui semel in gratia manserit, in posterum peccare non possit, tunc faceres Joannem secum pugnantem. Nam in eadem epistola cap. 1. prius dixerat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Et iterum: Filii mei hæc scribo vobis, ut non peccetis. Si omnis qui natus est ex Deo, non potest in posterum peccare, frustra monet ne peccent. Aliter hunc locum exponit beatus Bernardus, qui in libro de natura & gratia, dicit illud esse intelligendum de prædestinatis, quorum peccata, si quæ sunt, non imputantur ad penam, quoniam digna penitentia hic purgantur, atque ideo non peccant, peccato inquam ad mortem.

Præterea, in sui erroris confirmationem adducunt illud quod Salvator apud Matthæum ait: Non potest arbor bona fructus malos facere. Sed hoc æque parum movet sicut præteritum; quoniam ex mala etiam intelli-

gentia oritur, ut sibi favere putet Jovinianus. Qualiter autem sit intelligendus locus ille, Hieronymus explicat lib. 2. ad versus Jovinianum, & sic inquires: Tandem erigo nec arbor bona malos fructus facit, nec mala bona, nos, quamvis vel in bonitate sua, vel in malitia perfecti, verar. Hæc ille. Quod si pro se citent illud Pauli: (1. Cor. 13.) Charitas nunquam excidit: nihil nos movet, quodiam ubi Paulus non negat charitatem semel habitam amitti posse in hoc seculo, sed docet charitatem quam in hoc seculo habuerimus, in futuro seculo non excidere quemadmodum de fide docet, quam in alia vita succedente claravisione, amittimus. Itaque ubi confert charitatem fidei & prophetia, & reliquis virtutibus, quas cum deat in alia vita non esse, solam tamen charitatem dicit fidem manere. De hac re extrat Concilii Milevitani definitio, quod in 6. suorum decretorum capitulis, ita ait: Item placuit, quod ait Sanctus Joannes Apostolus: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est, quisquis sic accipendum paraverit, ut dicat, propter humilitatem non oportere dici, nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit. Et capite octavo iterum: Item placuit ut quicumque verba ipsa Domine orationis, ubi dicitur: Dimitte nobis debita, ita volunt nostra a sanctis dici, ut humiliter non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim miserat orantem, non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit quæ sibi dimittantur debita non habere? Hæc Concilium Milevitanum. Sed multo apertius hanc damnavi hæresim Concilium Tridentinum sub Paulo tertio celebratum. Nam sessione sexta unum de hac re addidit Canonem, videlicet vigesimum tertium, cujus verba sunt hæc: Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, nec gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur, & peccat, nunquam vere fuisse justificatum, aut contra, posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia, anathema sit. Adversus Jovinianum scripsit beatus Hieronymus duos libros, & in secundo contra hanc hæresim disputat. Alium non vidi qui ex preffo contra illam scripsisset.

Tertia hæresis docet omnem hominem justum scire se esse in gratia, & esse certum de sua justitia. Primus hujus pestiferæ hæresis inventor est Martinus Lutherus, qui a diabolo impulsus esse videtur, ut per illum omnes, aut saltem multos Christianos ignaves efficeret, & ab omnium bonorum operum exercitio avocaret. Quum hoc opus adversus omnes hæreses primum in publicum abire jussi, anno videlicet trigesimo quarto supra mlesimum quingentesimum, non videram opus Lutheri, in quo ille hanc doctrinam scripsisset, nec scivim aliquem, qui tunc contra illam scripsisset, quamvis multos legeram, qui contra alios Lutheri errores, plethoræ librorum volumina addiderant, sed solum videram censuram facultatis Theologiae Parisiensis, quæ hanc eum aliis Lutheri assertionibus damnaverant. Et inde evenit ut paucula tunc in hoc opere contra hanc hæreticam Lutheri doctrinam scriperim: quia tunc non plene intellexeram, cui fundamentum innixus erat Lutherus, & a quibus principiis hanc suam assertionem deduxerat, neque in quem sinem illam docebat, neque mala quæ ex illa oriiri poterant, plene circumspexeram. Post primam vero &

alteram hujus operis additionem, anno videlicet millesimo quingentesimo quadragesimo quinto, Paulus hujus nominis tertius, summus totius Ecclesie Pontifex, procurante Carolo Cæsare hujus nominis quinto ad extirpandas omnes recentes hæreses generale Concilium congregavit Tridenti, ad quod ego ex mandato Philippi Hispaniarum Principis accessi. Me igitur illic existente, licuit mihi Lutheri & aliorum omnium sectatorum ejus libros legere, & quicquid in illis latebat explorare, quoniam illustri vir Didacus de Mendoza, qui tunc in Concilio erat Cæsaris Orator, copiosam illi paravit Bibliothecam referent omnibus Lutherianorum libris, ut quotquot vellent possent illos explorare ad illorum dogmata oppugnanda. Tunc igitur mentem Lutheri penetraui, & plene agnovi ex quo fundamento hæc pestifera doctrinam deduxerit, & quid ex illa prætendat. Manifestum est jam, & fere toti orbis notum, doctrinam Lutheri esse, hominem ex sola fide justificari, justitiamque hominis nullo pacto esse operibus, sed ex sola fide pendere. Nam de hac re fuit jam a nobis superius in titulo de fide, notatus & convictus. Ex hoc falsissimo principio Lutherus & illius sectatores colligere nituntur, omnem hominem justum scire se esse in gratia, esseque certum suam justificationis, quia fides per quam justificatur homo, cuilibet potest esse certa, immo semper est certissima, juxta illud quod Augustinus libro 3. de Trinitate, cap. 2. ait: Nihil est homini certius: sua fide. Quamvis ergo aliquis peccata multa committat, multaque flagitia & scelera, dicit Lutherus, nullum illorum imputari credenti, idest juxta illum interpretationem, fiduciam habenti in Christum, quod per misericordiam Dei, & Christi merita, remissa sunt sibi peccata. Et quia fides hæc est nota cuilibet illum habent, inde deducit quod qualiacumque sint opera hominis, si tamen firma, fixaque, sic fides, semper erit certus suæ salutis. Martinus Butzerus patria (ut opinor) Argentinensis, & monachus, apostata ex ordine Predicatorum, Lutherique sectator, in libro de Concordantia certitudinis gratiæ, conquiretur de nobis quod falso illis tribuamus hanc doctrinam, tamquam alii doceant, quamlibet impure & scelerate homines vivunt, debere tamen firmiter credere se per Christum esse Deo gratos. Ne igitur aliquis putet nos falso hoc crimen illis tribuere, immo potius credat immerito Butzerum de nobis ob hanc causam conqueri, verba illorum propria citabo, expressis etiam locis, in quibus illa scripserunt. In sermone contra Carolostadium, hæc dicit Lutherus: Nullum est peccatum nisi incredulitas, nulla justitia nisi fides. In libro de captivitate Babylonica, ait: Nulla peccata possunt hominem damnare, etiam si velit, nisi sola incredulitas. Neque habenti fidem dubitandum est de sua salute, quia promissio ibi facta nullis peccatis esse mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in libro de votis monasticis iterum ait: Nulla opera credenti in Christo tam mala sunt, quæ possint eum damnare, & accusare. Butzerus in Commentariis super epistolam ad Romanos, cap. 2. ait: Cum nostra opera omnia incerta sint, immo ex se nihil sint, nulla eorum habenda est ratio. Ex quibus verbis constat hos hæreticos ideo asserere justificationem, hominis nullo modo pendere ex operibus nostris, ut suam justificationem sibi certam facere possint. Nam intellexerunt illi optime, quod si faterentur hominis justificationem aliquo modo ex suis operibus pendere, nunquam hanc gratiæ certitudinem statuere possent. Et idem Butzerus in suo libello de Concordantia certitudinis gratiæ, itorum

ait: Cum nemo in hoc seculo omnem semper dubitationem de salute sua, & paterna cura sui quam Deus gerit, excludere possit, & hæc dubitatio vitium & peccatum sit, enitendum certe unicuique Christiano est, cum fidei promissionum Dei consideratione, tum jugi pro fidei incremento precatione confirmare suam fiduciam. Hæc Butzerus. Ex quibus verbis constat illum docere, quod etiam peccato, actu existente, fidelis homo est, certus de sua gratia per solam fidem, & quod peccatum dubitationis, quo nullus homo carere potest, non nocet homini propter solam fidem. Attende obsecro candido lector, & considera in quantum perplexitatem se involverit Butzerus. Quomodo hæc duo simul coherere possunt, ut habens quis dubitationem suæ gratiæ tantam, ut transiret in peccatum, sit certus de sua gratia? Nam si certus est de sua gratia, necessario inde consequitur, ut non habeat de illa dubitationem, quæ sit peccatum. Rursum, si dubitationis peccatum habet, consequens est, ut non sit certus. Ut autem suam infantiam Lutherani augerent, & magis suam infirmitatem proderent, ultra progredi voluerunt, & dixerunt, non solum omnem hominem justum esse certum suæ gratiæ, sed omnem talem esse obligatum ad credendum se esse in gratia. Et qui hoc non credit, non est (ut illi docent) justus, neque fidelis. Nam illam vocant Lutherani fidem Catholicam, qua quisque in particulari certissime credit remitti sibi peccata per Christum. Philippus Melancthon in suis locis communibus, titulo de gratia & justificatione hoc apertissime docet, sic inquit: Mens perterrita agnitione peccatorum, statueret debet, remitti sibi peccata gratis propter Christum, per misericordiam, non propter dignitatem contritionis, dilectionis, aut aliorum operum. Quam hoc modo fide se mens erigit, donatur remissionem peccatorum, & reconciliatio. Si enim iudicandum esset, tum demum nos habituros esse remissionem peccatorum, quam contritio, aut dilectio sufficiens esset, adigeretur animus ad desperationem. Quare ut habeat certam & firmam consolationem, pendet res non ex conditione dignitatis nostræ, sed ex sola misericordia promissa propter Christum. Hæc Philippus Melancthon. Et Joannes Spangebergus in sua Margarita Theologica, in titulo de penitentia dicit primo duas esse tantum penitentia partes, videlicet contritionem & fidem, & deinde querens, quid sit fides penitentia pars, respondet per hæc verba. Est fiducia qua credit unusquisque sibi remitti peccata propter Christum gratis. Hæc fides statueret debet in specie tibi remitti peccata. Hæc ille. Ex cuius dictis constat, quod nullus peccator potest, juxta illius sententiam, justificari, nisi credat se esse justificatum, quia deficit illa fides, quæ ut ille existimat, est pars penitentia. Et hanc sententiam omnes Lutherani palam asseruerunt in confessione sua Augustana, in cuius articulo quinto hæc verba habentur: Damnantur illi qui jubent conscientias dubitare, an consequantur remissionem peccatorum, & addunt hanc dubitationem non esse peccatum. Hæc ille. Si peccatum est dubitare: ergo sicut tenetur quisque evitare peccatum, ita etiam tenetur, non dubitare. Philippus Melancthon in Apologia confessionis Augustanæ, hæc ait: Adversarii infeliciter consulunt hominibus, dum jubent dubitare, utrum consequantur remissionem peccatorum. Hæc Philippus Melancthon. Idem docet Calvinus, & satis prolixè in libro de institutione Christiana. Post istos omnes lapsus est in hunc errorem vir inter alios Catholicus Claudius Guil-

liandus Bellioensis. Et ne quis putet me falso hoc ille tribuere, verba eadem hic citabo, quæ ille in Commentariis, super ultimum caput. 2. ad Timotheum, conciliacione secunda scripsit. Quantum autem attinet (inquit ille) ad certitudinem de nostra salute, paucis absolvamus. Certus es quod quæcumque promissit tibi Deus, potens est & facere. Rom. 4. Ergo si credis in eum, certus & non dubius es (cum fides dubium, & formidinem excludat) te ab eo amari: eum promiserit creditibus in eum, salvos fieri, & filios Dei nuncupari. Quare Paulus persuacione concepta respiciens promissiones Dei infallibiles, ait: *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illa die iustus iudex: non solum autem mihi, sed et omnibus qui diligunt aduentum ejus.* Et paucis interpositis subdit. Et ut rem attingamus, certe ex se, & propria natura, nemo scit an odio, vel amore dignus sit, sed ex verbo & promissionibus Dei, per fidem scit. Neque est aliquis si Christianismum calleat, & vere Christianus sit, qui per fidem non certo tenet suam salutem esse ratam, infallibilem, depositam in manu Dei. *Omnes enim qui audiunt vocem Filii Dei* (ut est in Joanne Cap. 6.) *& credit in eum, habet vitam æternam.* Hactenus Claudius Guilliandus Bellioensis. Ex quibus apertissime constat illum de certitudine justificationis idem profusus cum Lutheranis sentire, & eodem argumento, quo illi suam hanc certitudinem probare. Et confirmat hanc nostram censuram, quod circa justificationem hominis idem profusus, & sub eisdem verbis docet, quod Lutherani. Nam in illis eisdem commentariis super Paulum, interpretans illud ex primo capite ad Romanos, *Iustus ex fide vivit*, hæc ait: Prophetam de superbiorum everfione vaticinans, addit, iustorum vitam in fide consistere, non in legis cognitione: id est, quam fiducia misericordiam statuumus nobis Deum propitium esse nos exaudire, velle servare, & expectamus salutem, justificamur, & vivificamur, scientes cum remissione peccatorum & reconciliatione conjunctam esse donationem Spiritus Sancti. Hæc ille Claudius Guilliandus. Ex quibus verbis apertissime constat illum sentire justificationem hominis, in sola fide consistere, fidemque illam esse fiduciam misericordiam divinam: quæ omnia sunt ex proprio Lutheranos dogmate. Hæc autem non ideo dixi, ut isti Claudio Guilliando, quem alias virum Catholicum censo, notam hæretici inurerem, sed ut lectores illius operis admonerem, ne illum in hac parte legentes deciperentur, ut propterea quod ille inter Catholicos æstimatus est, Catholicam etiam esse putarent hanc sententiam de certitudine gratiæ, quam ille apertissime docet. Idem per omnia admonere oportet de libro illo, qui dicitur Enchiridion Christianæ institutionis in Concilio provinciali Colonienfium aditum. Nam in titulo de justificatione tractans de certitudine justificationis, eandem sententiam, & sub eisdem verbis quibus Lutherani, docet, sic inquit: Ideo ex fide justificatio, ut secundum gratiam firma sit promissio. Sed si quis occurrat, quis scit si amore, vel odio dignus sit? Item, quis novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? hic jam non oportebit in opera nostra respicere. Nam hæc statim nos faciunt dubitare, sed plane fidem nobis subvenire necesse est, atque adeo hic oportet succurrere veritatem, ut quod de nobis latet in corde patris, id ipsum nobis, per ipsum spiritum reveletur, & spiritus ejus testificans spiritui nostro, persuadeat quod Filii Dei sumus, persuadent autem vocando, & justificando gratis

per fidem. Hæc & multa alia similia habet liber ille. Unde ego credo librum illum non esse à Concilio illo Colonienfium aditum, & res ipsa aperte hoc indicat: Nam in epistola quadam libro illi præfixa, Hermannus Archiepiscopus Colonienfium, cuius nomine illa circumferretur, dicit librum illum fuisse ab eo in Concilio illo promissum, & tunc illum reddere. At Hermannus ille parum post ea se manifestavit hæreticum, ob quam causam fuit à Sede Apostolica Archiepiscopatu Colonienfium privatus. Hæc istorum omnium asserio, prout hæctenus declarata est, duas in se continet manifestas hæreses. Prima est quæ asserit omnem hominem justum esse certum, de sua justificatione, certitudine fidei Catholica. Altera hæresis est, quæ asserit omnem hominem justum esse obligatum ad certo, & firmiter credendum se, per Dei meritum esse gratiam consecutum: Has duas hæreses volo, nunc tōtis viribus oppugnare, quoniam aperte agnoscas illas, esse multorum immo omnium vitorum parentes, & proximas causas. Nam hæc falsa & pestilentissima certitudo, quam Lutherani prædicant, advocat auditores istorum, ab exercitio omnium bonorum operum, & laxat habenas concupiscenciæ, ut illam quocumque liberuerit, abire sinant, quia per fidem solam justificari se putant: & per illam credunt se esse certos de sua salute. Est etiam hæc istorum certitudo Deo injuriosa, & contra illum blasphemata. Nihil enim magis Deo injuriosum esse potest, quam dicere illum, recipere in suam amicitiam, fures, sicarios, parricidas, adulteros, & quocumque alios flagitiosos, & scelestissimos homines, habitare insuper cum illis, multa illis spiritualia dona concedere, dummodo firma, fixaque sit fides in illis. Totis ergo viribus contra hæc monstra pugare oportet, ut profusus intereat, aut ex toto orbe recedat. Sed ante omnia opus est declarare, quid sit certitudo, & quæ sit illa, & postea ostendere, de qua certitudine est ista contentio, ne laboremus in æquivoco, & sic postea invanum contendisse videamur. Nam quam in Concilio Tridentino, hæc causa tractaretur, & per viros doctos & Catholicos, qui multi illic aderant, diligentissime examinaretur, multæque & longæ de illa fierent disputationes, vidi aliquos, qui propterea, quod ignorabant de qua certitudine nos contendebamus, longissime aberrebant à statu hujus causæ, & à scopo hujus disputationis. Necessarium est ergo primo statuere, quid sit, & quæ sit illa certitudo, ut illius multipliciter declarata, notum omnibus esse possit, quæ certitudine valeat justus esse de sua justitia certus, & quæ ille necessario semper erit incertus, nisi divina revelatio illum certum reddat. Et proderunt etiam hæc, quæ nunc de certitudine dicemus, ad expugnationem alterius hæresis quæ docet, posse hominem absque speciali Dei revelatione, certo credere se esse prædestinatum. De qua hæresi postea disputavimus, in titulo de prædestinatione. Certitudinis nomen juxta propriam illius significationem, denotat firmiter intellectus in iudicio, quod de illa re facit. Hinc certitudini contrariatur dubitatio, aut fluctuatio intellectus, quoniam qui certus est in suo iudicio, tanta firmitate in illo quiescit, ut licet vehementer impellatur, non sit paratus, vel modicum ab illo decedere. Quamvis autem certitudo proprie conveniat intellectui, per quamdam tamen similitudinem, tribui solet voluntati, & virtuti naturali. Nam voluntas sæpe dubia est, & indifferens ad amorem, aut odium alicujus rei, nec magis ad unam partem, quam ad aliam inclinatur: cum

autem alteram firmiter elegerit partem, tunc dicitur esse certa, & quo majori firmitate id elegit, eo certior illa esse dicitur. Hæc significatione usus est Virgilius, quam dixit: *Certum est in silvis inter palæa ferarum.* *Mille pati.* Et iterum alibi: *Aneas celsa in puppi jam certus eundem.* *Carpebat somnos rebus jam rite paratis.*

Certum esse dixit, pro decrevisse, aut deliberaisse. Juxta hunc modum ego arbitror intelligendum esse, id quod Paulus ad Romanos, (c. 8.) ait: *Certus sum enim quia, neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Dicens se esse certum, suæ voluntatis firmitissimam in amore Dei expressit deliberationem. Tanto enim fervore, & tanta firmitate se Deum diligere perhibet, ut nulla creatura videatur illi potens, ad divellendum illum ab amore Dei. Et huic nostræ interpretationi favet Ambrosius, qui pro eo quod nos in vulgata editione habemus, certus sum, legit, confido. Et Hieronymus in epistola ad Algasiam quaestione nona, citans hunc Pauli locum, posuit, confido, pro certus sum, constat autem confidentiam, sive fiduciam ad voluntatem, & non ad intellectum pertinere. Chrysostomus autem multo apertius, nostræ favet sententiæ, homilia sextadecima super epistolam ad Romanos, ubi prædicta Pauli verba interpretans, hæc ait: Illa vero non ideo dicit Paulus, quod si Angeli, si alie celestes potestates istud contentur, Absit: sed quod hyperbolice cupiat amorem illum, quem ad Christum habebat, ostendere. Christus diligebat, non propter ea quæ Christi sunt, sed propter ipsum, ea quæ illius sunt, & ad ipsum solum respiciens. Hæc Chrysostomus. Ex quibus omnibus constat Paulum, dixisse se esse certum, non quidem propterea quod aliter contingere non posset, sed quia scilicet facturum firmissime decreverat, certitudinem pro voluntatis determinatione, capiens. Propter hanc eandem causam (ut de potentia appetitiva diximus) certitudinis nomen per similitudinem tribuitur naturæ, quia illa habet determinatum objectum, circa quod operatur. Juxta hanc modum dicunt Philosophi, naturam certo semper operari: quod non sic accipieendum est, ut nihil unquam præter, aut contra naturæ intentionem eveniat, sed quia natura semper circa determinatum aliquod, & non circa vatum, aut indifferens objectum operatur, quamvis in ipsa sua operatione sæpe deficiat non assequens id quod intendit, propter impedita quæ illi obstant. Propter hanc causam Aristoteles dicit virtutem esse arte certiosem, quia per artem non determinatur artifex ad unam certam materiam, neque ad unum operationis modum, sed potest alio, & alio modo operari. Virtus autem determinatum, habet objectum, quod respicit, & determinatum operationis modum, secundum quem operatur, quamvis à sua operatione (ut de natura diximus) sæpe deficiat, propter malitiam ejus, qui contra illius inclinationem operatur. His omnibus, latius forte quam oportebat declaratis, hoc in primis nos statuere oportet, de illa sola certitudine in præsentiarum loqui, quæ ad intellectum spectat, & non de aliqua alia quæ improprie, & per solam metaphoram dicitur certitudo. Hanc autem certitudinem non unam tantum, sed triplicem illam esse censent, quotquot de illa bene loquantur.

tar. Est enim quædam certitudo evidentiæ. Altera est certitudo fidei Catholice. Tertia denique est certitudo fidei humanæ, quæ alio modo ab aliquibus vocatur certitudo moralis, sive probabilis. Certitudo evidentiæ est firmitas potentie cognitivæ in judicio suo, causâ ab evidentiâ ejusdem judicii & assensus. Nam quia homo evidenter cognoscit aliquid esse verum, ideo eum firmitate, & sine ulla dubitatione, illud ita esse judicat. Quia ergo hæc certitudo ab evidentiâ causatur, & pendet, ideo oportet, ut tam multiplex sit ipsa certitudo, quam multiplex est ipsa evidentiâ unde illa oritur, & tot sunt etiam in ipsa certitudine gradus, quot sunt in evidentiâ, quæ ipsam certitudinem producit. Est enim evidentiâ quædam de rebus necessariis, quæ aliter evenire non possunt. Est etiam evidentiâ de rebus contingentibus. Res necessariae sunt in duplici genere; quoniam illarum quædam sunt prima principia omnibus novissima, quæ ex sola notitia subiecti & prædicati statim sunt nota. Ista inter omnia evidentiâ primum obtinent locum, & ita etiam inter omnia habent primum certitudinis gradum. Sunt alia necessaria quorum evidentiâ, non ex sola suorum terminorum notitia pendet, sed per alia illis evidentiora produciuntur & causatur. Tales sunt omnes conclusiones, quæ ex primis illis principiis deducuntur, quia istarum evidentiâ pendet ex evidentiâ antecedentibus, & evidentiâ collectionis sive consequentiæ. Si alterum horum desit, conclusio ab illis deducta non poterit esse evidens, quia non est possibile, ut effectus sit perfectior sua causa. Assensus autem quo quis consentit conclusioni, effectus quidam est causatus ab assensu præmissarum & bonæ collectionis. Et inde aperte convincitur, ut conclusio non possit esse evidens, quando altera præmissarum, aut collectio non est evidens. Idem per omnia dicendum est de certitudine; ut conclusio non sit certa, quando altera præmissarum per quas probatur, aut collectio non est certa, sed dubia. De rebus contingentibus potest etiam haberi evidentiâ, sed aliter quam de rebus necessariis, quia res necessariae cognoscuntur evidenter in universali, & per notitiam abstractivam earum. Contingentes vero non nisi per notitiam intuitivam, quæ habetur in præsentia alicujus rei singularis, & est ab ipsa re causata. Futura igitur contingentia, quoniam de illis, non potest fieri evidentiâ, & intuitiva notitia haberi, ideo non possunt evidenter cognosci; & inde sequitur, ut non possit de illis certitudo evidentiæ haberi, quia deficiente evidentiâ, quæ est hujus certitudinis causa, necesse est, ut etiam deficiat certitudo quæ ab illa oritur. Altera est certitudo fidei Catholice, & hæc est firmitas intellectus circa suum objectum, quod est omne revelatum à Deo. Hanc firmitatem, & certitudinem circa ea, quæ ad fidem expectant, habet quisque vere fidelis est; alias si dubitat & vacillat, eo ipso fidem amittit. Ideo Athanasius postquam totam fidei rationem expressit, statim subdidit: „ Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit salvus esse non poterit.“ De hæc fidei certitudine intelligendum est id, quod Paulus coram Agrippa Rege dixit. *Secundum certissimam scētā nostræ religionis vivit Phariseus.* Certissimam scētā, dixit scētā Phariseorum, propter fidem de resurrectione mortuorum futura, quam, Saduceis negantibus, illi habebant. Hæc autem fides de resurrectione mortuorum certissima est, non alia certitudine, quam certitudine fidei Catholice, quæ resurrectionem mortuorum omnium futuram docet. Hæc certitudo hoc habet commune cum

certitudine evidentiæ, quod nullus qui aliquam illarum habeat, potest in suo judicio errare, aut decipi. Hoc tamen inter illas interest, quod certitudo evidentiæ oritur à modo procedendi in objecto, hoc est, à notitia terminorum in primis principiis, aut si est conclusio ab illis deducta, oritur à demonstratione, per quam illa sit evidens & certa. Certitudo autem fidei Catholice magis oritur ab ipso objecto, quod ex se certissimum est, & fallere non potest. Et per hanc differentiam facile (ut ego existimo) conciliari possunt Theologi Scholastici, qui comparantes certitudinem scientiæ, cum certitudine fidei Catholice, & inquirentes utra illarum sit major, contra se invicem pugnant. Nam quidam dicunt scientiæ esse fidei certior, alii vero contra asserunt certitudinem fidei, majorem esse certitudine scientiæ. Sed facile (ut dixi) hæc controversia tollitur, si diversas certitudinis considerationes habere volumus. Est enim quædam certitudo quoad nos, quæ ab aliquibus vocatur certitudo subiecti, & est alia certitudo rei in se, quæ ab aliquibus vocatur certitudo objecti. Utramque harum certitudinum oportet esse in aliquo, ut vere ille certus dicatur esse de aliqua re; alioqui de multis falsis possemus esse certi, si sola firmitas judicantis sufficeret: quoniam multi tam firmiter, sine ulla dubitatione, & tam tenaciter suos tenent errores, quam firmiter alii amplectuntur veritates. Nullus autem sanæ mentis dicet, æque certos esse eos, qui falsa sentiunt, sicut qui sentiunt vera. Rursum, si è contrario sola objecti certitudo, sine firmitate ipsius judicantis satis esset, ut quis vere dicatur certus, fieret inde necessario, ut quis simul posset esse certus & dubius. Nam hoc modo, qui de fide Catholica dubitat, certus esse diceretur, quia licet ipse dubitet, res tamen ipsa certissima est. Ne igitur, iam absurda fateamur, oportet, ut duo hæc necessaria esse dicamus ad hoc, ut quis de re aliqua vere certus esse dicatur, videlicet ipsius rei in se certitudinem, & firmitatem judicii, sine vacillatione illius, qui de re illa judicat. Et de hac duplici certitudine hanc præsentem disputationem intelligere oportet; quoniam si de sola certitudine subiecti intelligeretur, non pugnaremus, cum Lutheranis pro hac re. Nam (ut diximus) multi hæc sola certitudinem sunt certi de suis erroribus. Propter defectum certitudinis ex parte objecti, dicimus neminem ex se posse esse certum de aliquo futuro contingenti, quia illud nullum in se habet certitudinem, nisi aliunde, puta ex decreto divinæ voluntatis illi adveniat. Si considerare volumus certitudinem, alicujus assensus ex sola certitudine rei, de qua fertur judicium, tunc vere dicemus certitudinem fidei majorem esse certitudine scientiæ. Nam revelata à Deo (de quibus solis est fides Catholica) esse vera, multo certius est omnia alia re creata. Sicut enim Deus est fons totius bonitatis, & solus perfectæ bonus: ita est fons totius veritatis, & solus perfectæ verus. Omnia autem quæ ex fide Catholica credere tenemur, à quocumque dicantur, ideo solum credimus quia à Deo primum dicta sunt, aut à Deo ipso primum revelata, & postea ex mandato illius per hominem pronuntiata sunt. Quo fit, ut verbum fidei Catholice ab homine prædicatum, non tam verbum hominis quam verbum Dei dicatur, pro ut Paulus docet ad Thessalonicenses 3. 2. scribens: *Nihil autem est æque certum ut verbum Dei, qui ad verum est, ut mentiri nequeat.* Fides igitur Catholica ex parte sui objecti, quod est verbum Dei, certior est scientiâ. Et juxta hanc rationem certitudinis quæ est ex parte objecti, fieri oportet, scientiam quam de Deo beati habent non esse certio-

rem fidei viatorum: quia æque certum est objectum utriusque, videlicet ipse Deus. Si vero consideremus certitudinem non ratione objecti, sed ratione modi tendendi in objectum, tunc dicimus scientiam esse certioram fidei: quia scientia tendit per evidentiâ demonstrationis ad conclusiones, fides vero aut per piam affectionem, aut per rationem probabilem, aut per utramque simul tendit ad credibilia. Hic autem probat modas nunquam est tam certus sicut ipsa demonstratio. Præterea scientiâ nullam secum paritur dubitationem, fides autem aliquam admittit: quoniam nisi dubitatio sit tanta, ut hominem in oppositam partem utrumque trahat, non valet destruere fidem. Nam quod in capitulo primo de hæreticis dicitur, Dubius in fide est infidelis, non de omni dubitatione intelligendum est, sed de illa tantum quæ in oppositam partem flectere animum valet, ita ut in utramque partem fluctet, & in nulla illarum quiescat. Potest enim esse, ut quis firmus in aliqua sententia manens, ex sola infirmitate leviter dubitet, prout contingit in dubitatione subreptitia quæ fit in primo motu, & in iis etiam qui à natura hoc habent, ut sint in qualibet re ancipites, & assiduis urgeantur dubitationum scrupulis. Hi enim etsi dubitant, leviter tamen, quoniam ipsam dubitationem vincunt, in fidei firmitate permanentes. Fides igitur, quia secum admittit aliquam vel levem dubitationem, minus certa est ex modo tendendi in objectum, quam scientiâ quæ nullam profus dubitationem secum permittit. Rursum, ille habitus aut actus est certior ex modo tendendi in objectum, qui habentem illum reddit firmiterem in objecto, & minus ab illo separabilem. Constat autem difficilium hominem discendere ab eo quod noscit per scientiam, quam ab eo quod intelligit per fidem. Nam ab eo quod per fidem est, frequenter homines recedunt, ut experientia ipsa in hæreticis docet. Ab eo autem quod per scientiam cognitum fuit, si illud vere scitum erat, nunquam homo recedit, quoniam scientiâ ipsa cogit intellectum & invitum se tenet, ut ab illo iudicio etiam à voluntate imperatur, discedere non valet. Et inde apertissimè constat, scientiam ex modo tendendi in objectum certioram esse fidei, quia scientiâ firmiterem facit in suo iudicio scientem, quam credentem fides. Tertia denique est certitudo fidei humanæ, quam aliqui vocant certitudinem moralem sive probabilem; & est firmitas potentie cognitivæ circa suum objectum, causata à pia voluntatis affectione aut ratione probabilis. Hæc certitudo differt à duabus primis, per hoc quod nulli illarum daturam potest adesse falsitas, nec qui aliquam illarum habuerit, potest per illam errare aut decipi. Hæc autem certitudo moralis sæpe est circa falsa, & sæpe illam habentes errant, & decipiuntur in illa. Nam hæc certitudo non pendet ullo modo ex certitudine objecti, prout de aliis duabus certitudinibus supra diximus, sed solum pendet ex modo tendendi in objectum, qui quoniam nullam aut levissimam habet dubitationem admixtam, ideo dicitur esse certius, quamvis res ipsa circa quam versatur non sit certa. Præter hos tres quos diximus, nullus alius est certitudinis modus. Nam certitudo illa, quam aliqui conjecturam vocant, non est proprie certitudo, quia non habet tantam firmiterem, ut excludat omnem dubitationem & omnem formidinem. Quo fit, ut si quid aliquo horum trium modorum certum non fuerit id sit vere incertum confendum. His omnibus præsuppositis, opus est ut jam ad expugnandas duas prædictas hæreses de certitudine gratiæ accedamus, ut probemus primo, neminem ex lege communi absque speciali Dei re-

velatione posse esse certum de sua gratiâ, tanta certitudine quantam habet de articulis fidei Catholice. Et primo hanc hæresim deiciunt atque prosterunt illa, quæ superius in titulo de fide hæresi, 2. adduximus contra illam hæresim quæ docet, solam fidem justificare hominem. Nam cum illa hæresis de justificatione ex sola fide sit fundamentum, cui hæc hæresis de certitudine gratiæ innititur, necesse est ut, illa prostrata, hæc etiam corruat. Lutherus enim & illius sectatores ideo (ut proxime ex illorum verbis ostendimus) dicunt solam fidem esse satis ad hominis justificationem, ut hæc via possint homines esse certi de sua gratiâ; quoniam ipsa opera essent necessaria, ipsi Lutherani fatentur, nemini suam justificationem posse esse certam. Aliiter tamen Beatus Petrus nos docet, 2. 1. qui admonet nos satagere, ut per bona opera certam nostram vocationem & electionem faciamus. In quibus verbis id maxime notare oportet, quod dixit per bona opera certam esse nostram vocationem, & non dixit nos esse certos de nostra vocatione & electione. Potest quidem res ipsa esse in se certa, quamvis nos de illa simus dubii & incerti. Certam igitur facimus per bona opera non solam justificationem præsentem, sed futuram gloriam, quia Christus dixit: (Matt. 19.) *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Verum licet hæc sint in se certa, non tamen sunt certa quo ad nos, hoc est non sumus nos certi de illis, quia nescimus, an opera nostra sint bona, & Deo grata. Fortissimum igitur argumentum ex verbis Petri Apostoli sumitur contra Lutheranos. Nam si abique bonis operibus non potest esse in se certa vocatio & electio: ergo nullus qui non est certus se bona opera & nulla mala fecisse, poterit esse certus de sua vocatione & electione: quia (ut superius in præsuppositis ad hanc disputationem diximus) duplex certitudo, videlicet subiecti, & objecti est necessaria, ut quis vere certus de aliqua re esse dicatur, & de hac duplici certitudine contentione hanc nostram intelligendam esse constituimus. Cum ergo nemo (ut ipsi Lutherani fatentur) possit esse certus de suis operibus quod sint bona, convincitur, ut nemo etiam possit esse certus se esse justum. Et hoc argumentum multo fortius infringit Philippum Melancthonem & alios posteriores Lutheranos, & auctores illius Enchiridii institutionis Christianæ, quod in titulo habet, quamvis falso, esse editum in Concilio Coloniensi. Nam hi videntes apertissima sacre scripturæ testimonia, quibus evidentissime probatur, hominem sine bonis operibus, aut cum aliquibus malis non posse esse justum, confessi sunt, bona opera esse necessaria ad hominis justificationem, sed negant justificationem aliquam imputari bonis operibus, quamvis illa sint facta post ipsam justificationem, sed totam justificationem dicunt esse tribuendam soli fidei. Verba Philippi Melancthonis in suis locis communibus, in titulo de bonis operibus sunt ista: *Qui non agunt penitentiam, se indulgent vitiis cupiditatibus, non retinent fidem. Fides enim quaerit remissionem peccatorum, non deleturum peccatis. Nec manet Spiritus Sanctus in his qui obtemperant vitiis affectibus, juxta illud Joannis: Qui facit peccatum ex diabolo est. Hæc tot causæ necessitatis concurrunt, quæ merito diligentiam bene operandi in nobis acere debent, ut beneficium Dei retineamus.* Hæc Philippus. Idem & fere eisdem verbis dicit Joannes Spangebergus in sua margarita Theologica, questione quinta, ubi agit de prima causa bonorum operum. Et in libello qui nomine Lutheranorum exhibitus est Carolo

Casari, cum esset Ratisbonæ, in articulo quinto hæc verba habentur: Cum renovatio sit imperfecta, & hæreat in renovatis infirmitas, tamen docendum est, ut qui vere penitent, semper fide firmissima statuatur, propter mediatorem Christum Deo placere. Et in expositione illius articuli Butzerus declarat quod articulus ille solum penitentibus, & vere penitentibus, & habentibus fidem vivam præcipit, statueret fide firmissima se ascutos esse gratiam. Et Colonienfes illi, quicumque illi sint, qui rediderunt libellum illum conjunctum cum Concilio Colonienfi, qui dicitur Enchiridion institutionis Christianæ, postquam dixerunt illa verba, quæ supra citavimus de certitudine gratiæ, diferentes de illis quæ sunt necessaria ad hoc ut fides justificare valeat, hæc dicunt: Hæc fides plerumque adminicula, sine quibus non tantum non existit, sed nec intelligi potest, requirit. Imprimis enim requiritur penitentia. Et postea enumeratis multis aliis operibus videlicet dolore, gemitu, lachrymis, & id genus aliis, tandem hæc dicunt: Quæ etiam neque mereantur justificationes, neque accipiant, nisi fides accedit, fides tamen nimirum illa justificans, ea tamquam præambula & adminicula necessaria, sine quibus ad justificationem non pervenitur, requirit, immo includit. Nam cum illa fides sit cum affectu & desiderio remissionis peccatorum conjuncta, non potest delectari peccatis, quorum remissionem querit. Hæc illi Colonienfes, quæ simillima sunt illis, quæ ex Philippo Melanctone citavimus. Ex quibus omnibus constat opera secundum illorum sententiam, esse necessaria ad justificationem. Sed Lutherus ipse, quamquam alibi sæpe dixit opera non esse necessaria, tamen in assertionem articulo de damnatorum à Leone decimo, articulo 12. aperte fateatur illorum necessitatem, hæc dicens: Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolvat, si tamen credit se esse absolutum, verissime est absolutus. Et post pauca subdit: Dixi autem per impossibile, quia satis supra dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cum gratia non infundatur, nisi cum magna concussione animæ. Hæc Lutherus. Docent ergo Lutherani contritionem magnam, vel (ut Butzerus ait) veram penitentiam esse necessariam ad justificationem, quamquam, nec contritionem, neque penitentiam aliquid ad justificationem agere, dicant. Sed de hoc ultimo ego nolo in præsentiarum disputare, quoniam infra in titulo de operibus, de hac re disseram. Si contritio magna, & vera penitentia est necessaria peccatori ad gratiæ consecutionem, inde convincitur, neminem ex lege communi posse esse jam certum de sua gratia, quantum est certus de aliis articulis fidei: quia nemo ex lege communi potest habere hanc tantam certitudinem quod sua penitentia sit vera, aut quod sua contritio sit tanta quanta erat necessaria. Quamvis igitur justificatio tribuatur soli fidei, numquam tamen illa valebit hominem facere certum de sua justificatione, si opera fateantur esse necessaria ad impetrandam justificationem, aut ad conservationem illius: quia de valore & æstimatione illorum operum apud Deum, nemo potest esse certus. Potest enim quis habere ignorantiam vincibilem malitiæ alicujus operis, prout sæpe contingit mercatoribus, qui multos contractus putant esse licitos, quos aperte intelligerent esse utarios, si viros doctos & bonos (ut oportebat) consulere vellent. Præterea, ut magis Lutheranos convincamus, demus illis, quamvis non concedamus, bona opera non esse ullo pacto necessaria ad justificationem; necessarium est tamen

A abstinere à peccato, ut gratiam justificationis consequatur, quia ipse Lutherus docet, optimam penitentiam esse novam vitam. Non potest autem homo esse certus se abstinere à peccato: ergo non potest esse certus de sua justificatione. Assumptum probatur apertissime, quia ut clarissime constat, potest homo culpabiliter ignorare, se aliquid omisisse, quod sub interminatione gehennæ facere tenebatur, potest etiam facere aliquid quod ignorat esse peccatum, An autem aliquid tale sibi contingat, nemo de se certus esse potest. Inde ergo convincitur neminem sine speciali Dei revelatione posse esse certum de sua justificatione. Nam propter hanc causam dixit Propheta: (*Psalm. 18.*) *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me.* Occulta peccata vocat illa, quæ homo ignorat esse peccata, & ideo petit mundari ab illis, quia illorum quæ non intelligit esse peccata, penitere non potest. Propter eandem causam Paulus dixit: (*1. Cor. 4.*) *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Hoc ideo dixit Paulus, quia optime sciebat, fieri posse aliqua esse in ipso peccata, quæ ipsum profus laterent, & ideo censebat, non satis esse, nihil sibi conscius esse, ut per hoc crederet se esse justum. Unde Anselmus prædicta Pauli verba interpretans, ait: „ Nullius utique peccati sibi conscius erat. Sed quia legerat, *Delicta quis*, intelligit, sententiam temperavit, ne forte per ignorantiam deliquerit, & addidit: Sed non in hoc justificatus sum. Videns enim quia ei ad perfectionem sanctitatis, nec suam judicium sufficeret, aut non se in hoc justificatum. Cur vero non sibimetipsi de se credidit, causam reddidit quom subjunxit: Qui autem judicat me, Dominus est. Ac si aperte diceret. Nec meo de me judicio existimo, mando credo, quia ille judicat me, cujus ego judicium non comprehendo. Ab eo enim qui me judicat examinari me, subtiliter scio. Recte enim me egisse recolo, fed de meritis non præsumo, quia ad ejus examen vita nostra ducitur, sub quo & virtutes nostræ trepidant. Hæc Anselmus. Qui satis aperte ex Pauli sententia contra certitudinem gratiæ testimonium dicit. Eidem sententiæ favet Ambrosius in Commentariis super Paulum, ubi prædicta Pauli verba interpretans, ait: „ Apertum est quia duram conscientiam habens, sollicitus de se non erat, Sed non in hoc justificatus sum. Nunc humiliae & loquitur homo, qui posset culpam incurrere necessariam. Hæc Ambrosius. Ex cujus verbis constat verum esse id, quod principio hujus argumenti assumpsimus, videlicet posse hominem habere ignorantiam culpabilem sui peccati, quo dato, facile decipietur, si propterea quod suum ignorat delictum, censeat se justificatum. Forte hoc argumentum præcognovit Lutherus, & ideo ut illius potestatem & vires effugeret, dixit (ut ex dictis illius quæ à principio citavimus, apertissime constat) nulla peccata quantumlibet gravia posse impedire hominis justificationem, si ille fixam firmamque habeat fidem, sed omnia illa dicit contegi & obrui per solam fidem. Ecce quo progreditur definiendi temeritas. Nam, ut quis defendat quod semel ab eo temere pronuntiatum est, non erubescit in absurdissimos & pestilentissimos quoque errores præcipitem se dare. Videns enim Lutherus necessitatem bonorum operum non posse convenire cum certitudine gratiæ, excludit necessitatem bonorum operum. Intelligens etiam certitudinem gratiæ non posse stare, si necessario est abstinendum à peccatis, dixit illud non esse necessarium, sed solum fidem sufficere ad justificationem, ut certam possit facere quique suam justificationem. Sed

ne-

neque per hoc constituit hanc certitudinem, neque argumenti nostri vires effugere poterit. Quoniam ipse & illius sectatores alios docent (ut in titulo de fide, hæresi tertia ostendimus) per quodlibet peccatum mortale fidem amitti, ex qua assertionem apertissime convincitur, falsum esse id, quod postea asserunt, fidem contegere omnia peccata mortalia, & illa omnia obruere, nullamque esse peccatum mortale nisi solum incredulitatem. Optime certe dixit Aristoteles, oportere mendacem omnem esse memorem. Pagnant enim inter se velut ex diametro hæc duo: Fides amittitur per quodlibet peccatum mortale: Fides contegit omnia peccata mortalia: ergo non amittitur per quodlibet illorum. Ecce nunc in istis Lutheranis experimur verum esse quod Hieremias Propheta de aliis similibus dixit cap. 9. *Docuerant linguas loqui mendacium, ut inique agerent, laboraverunt. Multum enim laborare oportet mendacem, ut in mendacio suo non comprehendatur.* Sed his dimissis ad aliud argumentum pergamus. Si omnis justus certus est de sua gratia quam jam habet: ergo omnis justus est etiam certus se gloriam æternam habiturum. Consequentia ista juxta doctrinam Lutheri est manifesta: quia ille (ut proxime præcedenti hæresi ostendimus) asserit cum Joviniano & Pelagio, eum qui justificatus est, non posse amplius fieri injustum. Si is qui semel gratiam acquisivit, non potest illam amplius amittere: ergo certum est omnem talem habiturum gloriam æternam, quia Christus promisit se illam daturum omnibus justis in gratia decedentibus. *Ibunt justi*, inquit ille (*Matth. 25.*) *in vitam æternam.* Si forte Lutherus, quæ sua est temeritas, hæc omnia concedere austeri, ergo imperantium contra illum pro expugnatione tam temerariæ assertionis non disputabo: quoniam infra in titulo de prædestinatione contra illam ex professo pugnavi decrevi. Rursum, certitudo ista justificationis, quam Lutheranus tuentur, inde solum est illis persuasa, quod putant justificationem hominis ex sola illa fide pendere, quæ credunt peccata sibi esse remissa per Christum. At, solum illam fidem esse satis ad justificationem, non potest illis esse certum, immo necessarium est, nisi omnino desipiunt, quod sit illis incertum. Quoniam ipsimet fateantur non quamlibet fidem justificare, sed solum illam, quæ est vera & perfecta. At fides non potest esse perfecta, si per illam quis non credat omnes articulos fidei; & inde sequitur, ut quamvis aliquis credat peccata sua esse sibi per Christum remissa, si tamen in alio fidei articulo erret, non habere fidem perfectam, & per consequens non posse per illam solum justificari. Nam quod sola illa non sit perfecta fides, nec sufficit ad justificationem, aperte docet Athanasius, qui postquam sigillatim expressit omnia, quæ de Christi divinitate & humanitate credere oportet, statim addidit hæc verba: „ Hæc est fides Catholica quam nisi quisque fideliter firmiter, que crediderit, salvus esse non poterit. „ Quamvis etiam Lutheranus nisi certus se habere fidem quæ credant sibi gratiam remissa esse peccata per Christum, non satis est hoc, ut statim possint esse certi de sua justificatione: quia oportere etiam eos esse certos talem fidem solum sufficere ad justificationem. Hanc autem certitudinem, quod illa sola fides sufficiat, illi habere non possunt. Si autem se de illa assertionem certos esse dicant, ostendant apertissime sacre scripturæ testimonia, qualia in aliis causis à nobis

A exigere solent, quibus assertionem illam probent. Aut si testimonia, scripturæ illis desunt, ostendant saltem pro illa re testimonia sanctorum Patrum, qui semper fuerunt in pretio æstimari ab universa Ecclesia. Et quia nullum tale testimonium proferre possunt, convincitur inde illos non posse esse certos de illa assertionem, cum sit proprium illorum signum, nullis certis testimoniis comprobatum. Fuerunt enim ante Lutherum aliqui, ut Bonomius & hæretici illius sectatores, qui dixerunt solum fidem esse homini satis ad salutem, nullus autem ante Lutherum dixit, hominem justificari per solum illam fidem, qua credit peccata sibi gratis remitti per Christum. Deinde, hæc assertio de generali certitudine gratiæ convincitur per hoc, quod pro magno aliquo & speciali Dei beneficio refertur de aliquibus in particulari fuisse revelationem suorum omnium peccatorum remissionem. Nam de Maria Magdalena in præsentia illius dixit Christus: (*Luc. 7.*) *Remittuntur ei peccata multa quia dilexit multum.* Et cuidam paralytico jacenti in lecto dixit: (*Matth. 9.*) *Confide filii, remittuntur tibi peccata tua.* Et alii paralytico dixit: (*Joann. 5.*) *Ecce jam sanus factus es: nota amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Et ad Zachæum dixit: (*Luc. 19.*) *Hodie salus domui huic facta est, eo quod ipse sit filius Abrahæ.* Et mulieri quæ sanguinis fluxum duodecim annis patiebatur, cum stans retro tetigisset simbrium vestimenti illius, dixit illi Christus: (*Matth. 9.*) *Confide filia, fides tua te salvam fecit.* Et de beato Francisco, meo

C & omnium aliorum fratrum minorum Patre, refert beatus Bonaventura in historia vite illius tamquam magnum aliquod beneficium illi à Deo concessum, Deum revelasse illi, omnia illius peccata usque ad minimum fuisse illi à Deo remissa. At si hæc peccatorum remissio esset certa ex fide omni credente, non erat opus Deum hac particularem facere revelationes, quia sine illis fuissent, juxta Lutherorum sententiam, omnes illi certi ex fide, remissa sibi esse omnia peccata. Injuriæ ergo non parvam faciunt Deo Lutheranis hæc sua assertio de universali certitudine gratiæ, quia coguntur fateri, Deum superfluas & nullius profus valoris revelationes facere, cum tamen Aristoteles dicat, Deum & naturam nihil facere frustra. Accedit ad hæc omnia, quod hanc certitudinem gratiæ dari omnibus justis non expediebat, propter multa mala, quæ ex illa oriri poterant. Nam hæc proprie justitiæ certitudo non parvam elationis occasionem præberet, pro ut docet beatus Gregorius interpretans illud Job cap. 9. *Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*, ubi hæc ait: „ Plerumque si scimus bona quæ agimus, ad elationem ducimur, si nescimus minime servamus. Quis enim aut de virtutis suæ conscientia non quantumcumque superbiat? Aut quis rursus bonum, in se custodiat, quod ignorat? Sed contra utraque quid superest, nisi ut recta quæ agimus, sciendo nesciamus? „ ut hæc & recta æstimemus, & minima, quatenus & ad custodiam sensificet animum scientia rectitudinis, & in tumorem non elevet æstimationis minorationis. Hæc Gregorius: qui satis aperte docet, vix illum esse qui de justitia sua, si illam agnoscat, non superbiat. Quod autem dixit, Recta quæ agimus, sciendo nesciamus, ita intelligendum est, ac si dixisset, credamus illa esse bona, cum formidine tamen & dubitatione, ita ut ne certo sciamus esse bona, nec profus ignoremus. Ex hac proprie justitiæ consideratione Pharisæus ille in templo orans fumpsit occasionem contemnendi publicanum in eodem templo orantem. (*Luc. 18.*) Et forte (ut aliquid multo majus dicam)

ex

Tom. I.

Vvv

ex eadem radice orta est illa horrenda Luciferi superbia, qua voluit in altissimis ponere sedem suam, & Deo per omnia æquari. Nam ille (ut de Narcisso postea fabulatur) suam eximiam pulchritudinem, in qua Deus gratiam illi infundens, illum creaverat, conspiciens, usque adeo suiprius amore deperit, unde superbia elatus evanesceret, & Deo æquari contenderet. Eset etiam hæc propriæ justificationis certitudo, præsertim viris imperfectis, occasio desidie, & somnolentiae, & otiositatis, quæ (ut ait Sapiens (Eccle. 33.) *multam malitiam docere solet*. Omnes enim sacri doctores concorditer docent, ideo Deum incertam nobis fecisse horam mortis, ne homines inde acciperent occasionem turpiter & scelerate vivendi usque ad tempus illud, cum spe faciendi penitentiam tempore mortis. Idem profus eveniret si homines certam haberent suam justificationem, quia putantes se jam esse justos nihil jam amplius de acquirenda justitia curarent, & inde facile pervenirent ad perendum justitiam semel acquisitam.

Sed jam opus esse censéo, ut argumentis, quæ magis ex naturali ratione procedunt finitis, ad sacræ scripturæ testimonia accedamus, ut illis contra Lutheranos pugnemus, ne nos, ut solent, sophistas appellent. Nam quoties Catholici contra hæreticas illorum assertiones argumentis adeo efficacibus, & evidentibus pugnant, ut nihil vel juxta faciem veritatis respondere possint, statim clamant esse sophista, & nos omnes ob eam causam sophistas appellant, cum tamen illi nihil magis sint quam meri sophiste. Ne igitur in hac gravissima causa occasionem capiant clamandi idem adversus nos, operæpretium me facturum esse censui, si argumentis ex sola humana rationatione, supposita tamen fide, procedentibus finem ponerem, & sacræ scripturæ, de qua illi nimium se jactant, apertissimis testimoniis contra illos pugnarem. Sed antequam hoc agam, oportet prius admonere lectorem, ut sciat, in Concilio Tridentino, ubi hæc causa per multum tempus diligentissime examinata est, fuisse aliquos viros Catholicos, quamvis paucos & non admodum doctos, qui justificationis certitudinem, citra specialem Dei revelationem, possibilem esse contendebant. Verum illi multum à Lutheranis in hujus assertionis defensione discebant, quia illi negabant, omnem fidelem esse obligatum ad credendum, remissa sibi gratis esse peccata sua propter Christum. Negabant etiam, omnem hominem justum esse certum suæ justificationis. Hoc solum docebant, per sacramentum baptismi aut penitentiae, citra specialem aliquam Dei revelationem, posse hominem esse certum certitudine fidei Catholicæ se esse in gratia. Et quidam ex illis dixit, & libello postea de hac re ædito publice asseruit, non solum eos qui sacramentum baptismi aut penitentiae recipiunt esse tunc certos, sed etiam illos qui longe post sacramenta recepta vehementi charitatis fervore ardent, habere tunc certitudinem fidei Catholicæ de gratia Dei in illis habitante. Et quia aliqua testimonia sacræ scripturæ, ex illis, quæ nunc proxime citabo, ita etiam pugnant contra istos, sicut contra Lutheranos, ideo nunc ante omnia istorum assertionem declarare statui, ut quam aliquod ex hujusmodi testimoniis citavero, ostendam tunc simul contra illos omnes pugnanter. Quum hoc meum opus adversus omnes hæreses in publicum primo emisi, inter paucula quedam quæ adversus hanc hæresim tunc protuli testimonia, primum fuit, quia apertissimum pro hac re mihi tunc visum est, illud Salomonis in Ecclesiaste cap. 9. *Nemo scit, an odio vel amore dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta*. Quæ verba ego postea diligentius circumspiciens, apertè intellexi (ut ingenue fatear) dubium pro nobis in hac causa reddere testimonium. Quoniam verba illa Salomonis multi viri docti & sancti, ut Bernardus, & Geison, & Dionysius Carthusiensis interpretantur, non de amore aut odio Dei secundum præsentem justitiam, sed secundum finalem perseverantiam. Qui sensus videtur colligi ex illis quæ Salomon statim addidit, sic dicens: *Sed omnia in futurum servantur incerta*. Nam alias, si de præfenti statu essent illa intelligenda, falsum esset (ut apertissime constat) quod nemo scit an odio dignus sit. Quoniam etsi nemo scire possit se à Deo amari, multi tamen, nempe fures, adulteri, homicidæ, & omnes alii similibus sceleribus impliciti, intelligunt se tunc odio haberi à Deo, quia sciunt, nisi profus demones sint, Deum odio habere iniquos. De illo igitur solo amore, & de illo odio, Salomonem loqui putant, quo Deus sic aliquos amat, ut eligat ad gloriam æternam, alios sic odio habet, ut ordinet in penam æternam. Et de hoc amore & hoc odio (ut Paulus interpretatur Rom. 9.) intelligitur id quod Deus per Malachiam Prophetam ait: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Est ergo Salomonis sententia, juxta istorum interpretationem, quod nemo esse se scire potest, an sit à Deo electus, an non, sed omnia hæc in futurum servantur incerta, usque in diem judicii, in quo illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit conscientia cordium. Nemo aliquid horum scire potest, ex consideratione rerum externarum, sive prospera sint, sive adversa, quia hæc omnia possunt justo perinde ac peccatori contingere. Et ideo Salomon post prædicta verba de ignorantia amoris & odii, quia omnes nos laborare dixit, statim subdidit: *Omnia pariter eveniunt justo & impio*. Juxta hunc sensum interpretatur illa verba Olympiodorus in commentariis super Ecclesiasten. Rejeto ergo illo testimonio, propterea quod dubium est, & non convenit inter omnes de sensu illius, oportet ut aliunde capiamus testimonia, quæ multa se nobis gratis offerunt.

Job ille sanctissimus, simplex, & reclus ac timens Deum, tot tamque manifesta pro incertitudine gratiæ præbet testimonia, ut nesciam quæ alii præferam: Si venerit ad me (inquit ille cap. 9.) *non videbo eum, si abierit, non intelligam*. Quæ verba, ut apertissime constat, non possunt intelligi de motu locali, quia cum nullus sit locus, ubi Deus non sit, convincitur inde, illum ad nullo locum venire posse, nec ab aliquo loco recedere. Sunt ergo verba illa intelligenda de adventu Dei in animam hominis per gratiæ suæ infusionem, de quo adventu Salvator noster locutus est, quem dixit: (Joann. 14.) *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. De hoc ergo adventu loquens Job dicit: *Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit non intelligam*. Quibus verbis fateitur Job se nescire, quando Deus illi gratiam suam infuderit, aut si quando illam semel donatam, postea propter peccatum ab eo commissum subtraxerit. Huic nostræ interpretationi favet beatus Gregorius, quæ prædicta verba Job interpretans in Moralibus, hæc ait: „ Accessus recessusque Dei à mente nostra, minime cognoscitur, quousque rerum alternantium finis ignoratur. Quia & de tentatione incertum est, utrum probet, an trucidet, & de donis nequaquamprehenditur, utrum hic deferens remunerent, an in via nutriantur, ut ad patriam perducantur.“ Hæc Gregorius. Si Job vir sanctissimus, cui Deus pro illo testimonium dante, tunc non fuit similis su-

per terram, fateatur se ignorare gratiam sibi à Deo collatam, vel hac sola ratione deberent, vereri Lutherani omnes, jactare se esse certos de gratia Dei in illis habitante. Quod autem Job dicit se, non intelligere recessum Dei, id est, gratiæ divinæ subtractionem, non est omnibus peccatoribus tribuendum, ut illi omnes ignorent se gratia divina carere, sed ad ipsum Job solum, & alios illi similes verba illa referenda sunt, qui quamvis multa bona operati sint, ignorant tamen an aliquod, in illis lateat peccatum, propter quod merito Deus ab illis recesserit. Progreditur ultra Job, (cap. 9.) ut hanc suæ gratiæ incertitudinem manifestet, & ait, *Si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicium deprecabor*. Videte obsecro modestiam, locutionis hujus sancti viri, qui quamvis re vera esset justus, non ausus est dicere se habere aliquid justum, sed sub conditione locutus est, sic dicens: *Si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicium deprecabor*. Et ut magis aperte declaret suam incertitudinem, statim addit: *Et cum invocarem exaudierit me, non credo, quod audiverit vocem meam*. Quid apertius dicere potuit, ad manifestandam incertitudinem suæ justificationis? Sed hoc non contentus, adhuc paucis interpositis, subdit: *Si justificare me voluerit, os meum condemnabit me: Si innocentem offendero, pravum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in Moralibus ait: „Sunt nonnulla quæ sciri à nobis facile nequeunt, etiam cum geruntur. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur, & cum ultra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum justitiam, & distributionis æstimamus. Sæpe officium prædicationis, assumimus, ut per hoc fratrem utilitati serviamus, sed nisi placeamus illi, cui loquimur, nequaquam libenter accipit, quod prædicamus. Cumque placere mens utitur, licet studeat, ad amorem laudis propriæ desinit turpiter, & quæ à captivitate vitiorum alio servat eruere, ipsa suis favoribus incipit captiva fervire. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanæ, qui recto itinere gradientibus ex latere jungitur, ut ex occultis educto gladio gradientium vita trucidetur, cumque proposito utilitatis intentio ad studia privata deducitur, horrendo modo tantum idemque opus culpa peragit, quod virtus incohavit.“ Et postea pauca subdit. Sæpe dum nosmetipsos plus justo discutiunt, de ipso discretionis studio indifferentiis erramus, & mentis nostræ acies, quo plus certent, nititur, obscuratur: quia & qui importune solis radios aspiciunt, tenebre scilicet, & inde nihil videre compellitur, unde videre amplius conatur. Quia igitur ab inquisitione nostra, torpentes nos omnino nescimus, aut si subtili nos discussione requirimus, plerumque inter vitia, virtuteque caligamus, recte nunc dicitur: *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*.“ Hæc ille. Et post pauca exponens illud ejusdem Job: *Et reddidit mihi vitæ mea*, sic ait: „Tedet justum vivere, quia & operando vitam non desinit querere, & tamen ejusdem vitæ suæ meritum non valet invenire.“ Hæc ille. Sed Job, ut sua testimonia confirmaret, rationem suæ sententiæ, quam de incertitudine suæ justificationis protulerat, nunc reddere vult, ostendens neminem esse certum de bonitate suorum operum, & ait: *Verebar omnia opera mea: sciens quod non parceres delinquenti*. Quæ verba interpretans beatus Gregorius, postquam præclara & multa Job opera recensuit, hæc ait: „Quid ergo est, quod mira opera faciens, hæc ipsa etiam veretur pavens, cum

„ dicit, verebar opera mea, nisi quod in sancti viri actibus verbisque colligimus, ut si placere Deo vereretur, cupimus, postquam perversa subjungimus, ipsa in nobis, etiam bene gesta timeamus. Et post pauca subdit: *Ipse igitur bona nostra, quæ instidians culpe, evadente gladio nequeunt, nisi sollicito quotidie timore mutantur, per sanctum recte nunc dicitur: Verebar omnia opera mea*. Ac si humili confessione diceretur: Quæ, aperte egerim video, sed quid in his latenter pertulerim, tim ignoro. Sæpe enim nonnulla bona nostra luctuosi, si fraude pereunt, quia reclus se nostris actibus, conscientiæ terrenæ subjungunt. Sæpe desidia interveniente deficient, quia fervore quo cæpta sunt frigidescunt, amore tabescunt. Quia ergo culpa surreptio, vel in ipso virtutis actu vix vincitur, quid ad securitatem superest, nisi ut studiose semper, & in virtute timeatur.“ Hæc Gregorius. Tanta fuit firmitas in beato Job, de incertitudine bonorum operum suorum, quæ sunt necessaria ad justificationem, ut prioribus verbis non contentus ultra progredi voluerit, sic dicens: Si lotus fuero aquis nivis, & falerint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus ininget me, id est, ut beatus Gregorius interpretatur, sordidum me declarabit, & sordidum me esse manifeste ostendens. Hoc ideo dixit Job, quia sciebat, quod quantumcumque opera sua scrutaretur, & conscientiam suam mundare vellet, adhuc poterant in illo esse aliqua peccata abscondita, quæ ipsam laterent, propter quæ merito esset impedita ejus justificatio. Et in alio loco (cap. 14.) iterum ait Job: *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelligit*. „In quorum verborum interpretatione beatus Gregorius hæc ait: „Non incongrue filiorum nomine opera designantur, sicut Paulus dicit: (1. Tim. 2.) *Quia salvabitur per filiorum generationem*. Neque enim mulier que continenter studens, nequaquam filios generat salva non erit, sed per generationem filiorum salvari dicitur, quia per effectum bonorum operum perpetuo salutis associatur. Nobiliter ergo sunt filii recta opera, ignobiles autem facta peccata. Et sæpe homo agere quælibet bona intentione nititur: sed tamen pro multis qui surripunt, ejus acta apud omnipotentem Deum, qualiter habeantur, incertum est. Sive itaque nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles non intelligit: quia subtili examine discussa, utrum aproventur ejus opera, an reproventur, ignorat.“ Hæc tenus Gregorius, quem tam prolixè citavi propterea quod certitudinis assertores coneniunt illum, in sui favorem trahere. Ut igitur omnibus constet falso illos jactare Gregorium, pro illis sententiam dixisse, volui tam multa ex Gregorio testimonia citasse, quibus apertissime nostra sententia de incertitudine gratiæ confirmatur. Hæc omnia testimonia quæ ex beato Job protulimus, non solum contra Lutheranos militant, sed etiam contra Catholicos, quos supra diximus certitudinis gratiæ, utrumque favere. Nam si Job ille sanctissimus, cui non erat similis super terram, nesciebat adventum Dei in animam suam, aut recessum ejus ab ea: si ille simplicitatem suam ignorabat, quibus erit tam perfectus, qui citra omnem Dei revelationem, poterit gloriari se certo scire adventum Dei in animam suam, & in illa commorari? Si Job veretur omnia opera sua, quibus erit tam perfectus, qui certo sciat opera sua esse perfecte bona & Deo grata? Si aliquis est certus de sua gratia, non esset vereatur sua opera. Nam ille qui est in Dei gratia, & hoc certo scit, necessarium est, ut etiam certo

per